

Luceafărul

Revistă pentru literatură,
□ □ artă și știință □ □

.....
Apare de douăori pe lună ■
.....

Redactor: Oct. C. Tăslăuanu

An. XII. Nr. 2.

■ ■ Cuprinsul: ■ ■

Oct. C. Tăslăuanu . Români și Ungurii.
Maria Cunțan . Triole (poezie).
Yeniamin Negru . Un ban nou.

I. N. Părvulescu . Nopti de toamnă (poezie).
I. Agârbiceanu . Arhanghelii (roman).
Ecaterina Pittis . Cântec (poezie).

Cronici: R. : Un exemplu pentru noi. D. N. Cabadaieff: Un pictor bulgar; Ivan Mărkvicka. * * *: Mișcarea cooperativă. Insemnări: Armistițiul literar. Literatura de Crăciun. Un început de polemică literară. O propunere. Slavia de sud. Volul universal. Martirii școlii secundare. Păcatul. Tolstoi și Rubinstein. Centenarul lui Gr. Alexandrescu. Ion Măiorescu. Icoane sfinte. — Poșta redacției. — Bibliografie.

Ilustrațiuni: I. Mărkvicka: Sâmbăta morților. Principesa Maria Luisa a Bulgariei, în costum vechiu de domniță bulgară. Portretul regelui Ferdinand al Bulgariei. Turc fumând. Nuntă țărănească bulgară. O mireasă bulgară din jurul Sofiei. Țigănci. Jocul național bulgar „Raceniță”. Păstoriița. Cap de studiu. Păstor de capre. Jertfa (Corbanul) dela Sf. Gheorghe.

Sibiu, 16 Ianuarie v. 1913

LUCEAFĂRUL

REVISTA ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, G. Bogdan-Dulcă, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Ciocărian, V. Cioflec, D. N. Clotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pittiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înaltec, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul”, Sibiu (Nagyszeben).

Cărți mai nou apărute:

Almanahul societății scriitorilor români 1913. Cor. 125.

Agârbiceanu, I., Schițe și povestiri. Cor. 2.—

Barișiu, Gh., Studii și articole cu o prefață de Dr. I. Lupaș. Cor. 150.

Borcia, E., Versuri flușurate. Cor.—60.

Bratescu-Voinești, Intunec și lumină, nuvele și schițe. Cor. 2.—

— Pe marginea cărților. Cor.—30.

Bud, T., Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramurăș din timpurile vechi până în anul 1911. Cor. 3.—

Chiru-Nanov, I., Așa i-a fost scris... nuvele. Cor. 175.

— Peste Dorna. Cor. 150.

Ciura, Al., Foiletoane (1907—1910). Cor. 160.

Coranul, trad. de Dr. S. O. Isopescu. Cor. 10.—

Dumont, M., Povestiri morale pentru copii, traducere din franțuzește de E. Vincler. Cor. 125.

Enescu, I., Cooperativele sânt. Cor. 150.

Ghica, N. D., Iuliu Cesar, după Shakespeare. Cor. 150.

Gorun, I., Lumea năcăjită, povestiri. Cor. 2.—

Iorga, N., Cugetări. Cor. 250.

Iorga, N., Les Roumain et le nouvel état de Choés en Orient. Cor.—50.

— Trei drame. Cor. 2.—

Masoch, S., Flul iubitei, trad. de I. Costantinescu-Delabaia. Cor.—30.

Modestu, C., Calde și Reci, pagini umoristice, versuri și proză. Cor. 1.—

Nădejde, H. I., Educația în Anglia, Cor.—50.

Negru, N., Mărturisiri, nuvele. Cor. 2.—

Pațișia, R., Țara Țopilor. Despre trecutul Munților-Apuseni ai Transilvaniei. Cor. 160.

Rosetti, R. D., Prin Pravoslavnică Rusie, note de călătorie. Cor. 2.—

Sadoveanu, M., Bordeenii și alte povestiri. Cor. 2.—

— Floare oplită, roman, ed. II. Cor. 2.—

Sandu-Aldea, C., Pe Mărginea, nuvele și schițe. Cor. 2.—

Shakespeare, Neguțătorul din Veneția, comedie în 5 acte, trad. din englezește de C. A. Ștefănescu. Cor.—75.

Vazoff, I., Sub jugul turcesc. Roman din viața Bulgarilor în ajunul liberării lor, traducere de M. Argeșeanu. Cor.—30.

Zaharie, N., Mihail Eminescu, viața și opera sa. Cor. 4.—

— Psihologia oamenilor mari. Cor. 2.—

Cereți catalogul librăriei.

Catalogul la cerere gratis și franco.

Se află în depozit la librăria lui W. Krafft în Sibiu.

Expedierea se face mai ușor trimițându-se banii înaltec, adăugându-se la prețul cărții încă 30—40 fil. pentru expedierea francată.

EUROPEAN

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită

Românii și Ungurii.

I.

Aceste două elemente menite să formeze împreună cu Germanii un zid de despărțire între Slavii de nord și cei de sud au interese comune de viață, după cum s'a mai spus și altădată în revista noastră. O înțelegere între acestea două popoare se impune mai ales în împrejurările grele de astăzi, când primejdia unui război între monarhia habsburgică și Rusia plutește în aer.

Statul ungar, dacă are în vedere interesele monarhiei și interesele de viață ale neamului unguresc, trebuie să rupă cu politica absurdă de maghiarizare din epoca dualistă, și să se împace cu idea autonomiilor naționale pentru toate popoarele din monarhie. Autonomiile naționale vor cere, însă, o revizuire a constituției statului ungar și a celui austriac; vor cere o nouă formă de stat, la temelia căreia va fi principiul național.

Ca întreaga monarhie să nu fie supusă unei sguideri interne, trebuie să se găsească formulele de tranziție, cari să pregătească lent consolidarea monarhiei pe baza acestor autonomii naționale.

Una dintre aceste formule ar fi să se garanteze tuturor naționalităților libera dezvoltare. În ce ne privește pe noi Români, credem că minimul drepturilor ce e dator să ni-l dea statul ungar, îl putem cuprinde în următoarele puncte:

1. Statul ungar să întrețină legături amicale cu România și ca urmare a acestei amiciții să desființeze toate prohibițiile, cari țin-tesc împiedecarea unității culturale a tuturor Românilor (să permită legăturile bisericilor noastre cu cele din România; să permită in-

trarea în Ungaria a tuturor ziarelor, revistelor și cărților din România; să permită venirea în Ungaria a conferențiarilor, a trupelor teatrale și a altor artiști fără a cere autorizație specială dela guvern).

2. În convențiunile comerciale cu România, statul ungar să respecte interesele elementului românesc din Ungaria, mai ales a locuitorilor din preajma frontierei române.

3. În armata comună și la honvezi instrucția feciorilor români să se facă în limba română. În justiția militară să se respecte drepturile limbii române.

4. Statul ungar să recunoască poporul român de individualitate politică alcătuitoare de stat și să-i asigure dezvoltarea lui etnică prin instituții de drept public.

5. Români să aibă libertatea legală de a se organiza în partid politic de sine stătător și să poată funcționa liber și independent ca și celelalte partide politice din Ungaria.

6. Poporul român să fie reprezentat în corpurile legiuitoare și în delegațiuni, în proporția sa numerică. Deputații partidului național român să participe în toate comisiunile parlamentare, în cari se tratează chestiuni private și la Români.

7. Să se introducă și în Ungaria votul universal direct, secret și după comune, iar arondarea cercurilor românești să se stabilească în înțelegere cu partidul național român.

8. Egala îndreptățire a tuturor naționalităților din Ungaria să se garanteze prin legi speciale, abrogându-se toate legile și dispozițiile anterioare cari nesocotesc principiul egalei îndreptățiri.

9. Statul ungar să garanteze prin legi autonomia deplină a ambelor biserici române (ortodoxă și unită). Să revoace toate ordonanțele ministeriale, cari știrbesc autonomia bisericii ortodoxe. Statul să permită înființarea de noi episcopii românești după trebuință. Comunele românești din noua episcopie gr.-cat. maghiară și din vicariatul săcuesc să fie retrocedate episcopiiilor românești cărora au aparținut. — Ambele confesiuni române să beneficieze de ajutoare din vistieria statului în proporția numărului de credincioși și să li se pună la dispoziție mijloacele materiale necesare pentru administrarea autonomă a bisericilor. Să se modifice legea de congruă, adecă §-ii, cari nesocotesc autonomia bisericilor. — Arhiepiscopii alesi cu majoritate de voturi să fie întăriți fără nici o condiție. — Nici o lege specială, care privește mai deaproape interesele bisericilor românești să nu se prezinte corpurilor legiuitoare fără știrea și consimțământul bisericilor. — În ministerul de culte și instrucție publică să se înființeze o secție specială pentru afacerile bisericesti, școlare și culturale ale Românilor. Șeful acestei secții să fie un român, în calitate de consilier ministerial, iar funcționarii să fie toți români de ambele confesiuni.

10. Statul ungar să respecte egală îndreptățire în învățământul universitar, secundar și primar. Și anume:

a) Limba și literatura română la universitățile din patrie să fie propusă de oameni de știință, numiți dintre cetățenii ungari din partea ministerului, la recomandarea „Asociațiunii”. La universitățile din Budapesta și Cluj să se înființeze catedre pentru istoria Românilor. Profesorii acestor catedre să fie numiți de minister iarăș la recomandarea „Asociațiunii”. — Societățile studențești universitare cu caracter național să fie respectate și sprijinite, atât de stat, cât și de universități, ca și societățile studențești maghiare similare. — Să se permită și să se sprijinească clădirea câte unui cămin studențesc în Budapesta și Cluj, în cari să se adăpostească universitarii români lipsiți de mijloace. — Studenții să nu fie per-

secutați și trași în cercetare disciplinară pentru convingerile și manifestațiunile lor politice.

b) Statul ungar să susțină licee cu limba de propunere română în părțile locuite de Români. Până când se va putea realiza înființarea acestor licee, guvernul să revină asupra dispozițiilor luate față de liceele din Năsăud și Beiuș, permițând să se propună toate obiectele în toate clasele liceale numai în limba română. Să completeze cu ajutor de stat liceul român din Brad. Să prefacă în liceu românesc liceele de stat din Lugoj și Sibiu. În toate liceele statului aflătoare pe teritoriul locuit de Români și cercetate de Români, limba română să se propună ca studiu obligator pentru Români. Înființarea liceelor românești și internatelor de băeți din partea bisericilor românești sau altor societăți să fie permisă și sprijinită de stat.

c) Învățământul primar să fie gratuit. Statul să susțină școale primare cu limba de propunere română în comunele rurale în cari majoritatea locuitorilor sunt Români. Până la realizarea acestora, guvernul să abroghe legea lui Apponyi și să revoace ordonanțele ministeriale privitoare la școlile populare, cari țintesc maghiarizarea. Legea lui Apponyi să fie înlocuită cu o lege întemeiată pe principiile pedagogice moderne și pe principiile naționale. — Catechizația elevilor români să se facă, la toate institutele de învățământ, în limba română. — Manualele de învățământ pentru școlile românești să se aprobe la recomandarea secției speciale din ministerul de culte și instrucție publică, a cărei înființare am cerut-o în punctul 9.

d) Statul să susțină școale normale (preparandii) de stat cu limba de propunere română. Școlile normale existente să fie subvenționate de stat și să fie puse sub controlul secției speciale românești din ministerul de culte și instrucție publică.

11. Statul să garanteze prin lege dreptul de liberă întrunire și asociere pe baze naționale. — În special înființarea societăților culturale de orice fel să fie pe deplin liberă. Societățile culturale mai importante să fie

I. Märkvicka: Sábáta morþilor.

sprijinite materialicește de stat și să aibă aceleași înlesniri ca și societățile maghiare similare (reduceri la tren, corespondența scutită de porto postal etc.). Statul să sprijinească înființarea de teatre populare în orașele și satele cu populație românească.

12. Statul să garanteze prin lege deplina libertate a presei și să desființeze cauțiunea politică.

13. Statul să garanteze prin lege că poporul român va fi judecat în limba lui proprie. — La tribunalele și judecătoriile aflătoare pe teritoriul locuit de Români să fie numiți judecători români. La aceste tribunale și judecătorii limba română să fie introdusă în vorbire și în scris (pârile, pertractările și sentințele să se facă în limba română).

14. Statul să garanteze prin lege că poporul român va fi administrat în limba lui proprie. Autonomia comitatelor și comunelor să fie garantate prin lege. Limba oficială în comitatele și comunele în cari majoritatea locuitorilor sunt Români să fie cea românească. În comitate și comune să se respecte și limba minorităților. Comitatele și cercurile administrative să se arondeze după naționalități. În comitatele și comunele locuite de Români funcționarii să fie de naționalitate română. Să se introducă votul universal și în administrație.

15. Colonizările pe moșiile statului, în părțile locuite de Români, să se facă cu plugari

români destoinici. În fiecare comitat locuit de Români să se înființeze ferme model și școli de agricultură cu limba de propunere română. Acțiunea de ajutorare economică a statului să se extindă și asupra ținuturilor românești. Statul și organele administrative să sprijinească însoțirile cari există și cari se vor mai înființa pentru întărirea economică a poporului român.

16. Statul să susțină școli practice de industrie și de comerț cu limba de propunere română. Să sprijinească industria casnică românească.

17. În părțile locuite de Români să se îngrijească de un serviciu sanitar conștient, creând noi posturi de medici și înființând spitale. În comitatele și comunele românești toți medicii să fie Români.

Postulatele de ordin național ale Românilor cuprinse în aceste 17 puncte nu sunt nouă. Ele se găsesc în programele noastre politice, în diferite memorii și cuvântări ale Românilor. Le-am adunat și le-am întregit cu gândul de a le da publicității ca material pentru cei chemați să cărmuiască viața noastră politică și ca puncte de orientare pentru publicul mare.

Păreră noastră personală e că, împlinindu-și și garantându-și aceste drepturi, s'ar putea înjgheba o înțelegere între Unguri și Români. Despre această înțelegere vom mai vorbi.

Oct. C. Tâslăuanu.

Triole.

1.

Se sbat de maluri valurile firei,
Aud mereu cântarea lor păgână
„Eu nu cunosc beția fericirii“.

Din viața lor nimic n'o să rămână
Nici visul meu, doar lacrimile lirei
Pe flori sădite de-a durerei mână.

2.

Bat la fereastră zorile-aurii
S'au stins demult cele din urmă stele;
S'aude cîrîpît de rîndunele.

Copil plîpînd al chinurilor mele,
Iubire crudă pleacă 'n sbor cu ele
Sau dormi de-acum și nu te mai trezi.

3.

Un înger alb spre patul tău se 'nchină,
Ca valuri obosite de furtună
Scad patimile tale și s'alină.

Te-atinge cu aripa lui aurită
Ingerul blînd și fruntea-ți incunună,
Binecuvînt durerea ta iubită.

Maria Cunțan.

Un ban nou.

Mai rămăsesem trei inși la masă: eu, Alexandru și nenea Lică, nenea Lică burlacu, cum îi spuneam toți. Trecuse demult de miezul nopții. Eram cam căftăniți. Vinul și țigările ne răsculaseră nervii, încât nu ne trebuia decât o vorbă ca să sărim toți trei în sus și să gesticulăm. Căci discutăm. Se putea doar o noapte de cafeenea cu nenea Lică fără discuție? Nu se putea. El găseă oricând ceva de întreat și ceva de răspuns. Iscoada tuturor lucrurilor! Te frământă într'o problemă ceasuri întregi ca să te scoată la urmă tot necopt. Țsta eră farmecul lui. — Băiete, încă una pentru dumnealor, că n'au priceput! — și iar te luă. Și-l ascultai bucuros totdeauna. De astădată se părea însă că totuș o s'o sfârșim mai repede. Eram noi surescitați și aveam și destulă dragoste de stat, adecă bani, dar cu toate acește. Intrasem prea de vreme în așa numita țază duioasă. Vinul ne eră tot mai acru și pleoapele tot mai grele. Monosilabicele încă năvăleau cu o iuțeaă vertiginoasă în rol: ce, ha, cum, da, nu, hă!... Țsta din urma închipuia răsul. Poate că ne-am fi și sculat să plecăm, dacă... dacă — nenea Lică e un veșnic dacă — dacă nenea Lică nu s'ar fi pornit așa dintr'odată, așa netam-nesam, ca el:

„Și zi așa cu amintirile!...”

Firește că aceste vorbe spuse într'un ton de atac ne-au înviorat. Eră vorba doar de o discuție pe care o terminasem înainte cu vr'un ceas, fără nici un rezultat, fără învinși și învingători.

„O fi, măi băieți, eu însă nu cred. Nu cred... Băiete, încă două pentru dumnealor, fiindcă n'au priceput...”

Alexandru m'a călcat pe picior.

„Nu cred, măi băieți. Și ce vă rog acum, e să tăceți și să mă lăsați să vorbesc. Nu cred. Pentru ce? Pentru mine, mă, și pentru sufletul meu. Acum e adevărat că adevărul nu-i acelaș pentru fiecare om. Unul e al copilului, altul al femeii și altul al bărbatului. Unul e al tău, Alexandre, om în puterea tinereții, iubit de toată lumea și altul e al meu, chelu, bătrănu, storsu de vlagă și stimatul de — cine poate. Una e să privești vieața

cu ochii tăi cei sănătoși, măi băiete, și alta să o privești cu ochianu. Căci cam aci vine. Pentrucă zici tu Alexandre: — Amintirile, ce sunt amintirile? Nu sunt. Omul trăiește numai astăzi. Ieri și alaltăieri sunt înghițite de stomahul orb, fără fund, al vremii... Foarte bine. Dar zic eu: — Ian, să fii podagros ca mine, ian, să stai într'o dup'amiază ploioasă întins pe divan cu doftoria la nas și ian, să simți tu cum într'un moment îți ies durerile din trup și vine cineva, unul de nu-l vezi, unul de-ți lasă puțin pleoapele în jos, îți pune un ochian fermecat la ochi și-ți zice: — Uită-te Lică, uită-te... Iacă mamă-ta, iacă tată-tău... Bună ziua, maică, ce mai faci, taică... Ei, ei, nu știți voi băieți, n'aveți de unde. Sunteți tineri...”

Cine șfte ce putere a exercitat zeița păcii asupra noastră, asupra mea și asupra lui Alexandru, în vremea cât a vorbit nenea Lică, căci am tăcut. Nu l-am contrazis. Am tăcut și l-am ascultat. Eu cel puțin l-am ascultat. Mă uitam cum își micește ochii din ce în ce mai mult, după cum vorbește. Îl urmăream cum duce păharul la gură, dar îl ascultam.

„Amintiri!... Amintiri sunt ele de fost, dar nu se pot povesti. Asta-i greșeala lor. Și nu se pot povesti fiindcă alea-s chipuri, mă. Nu știu când drac am cetit o carte de amintiri. Prostii și minciuni. Amintirile se văd ca la cinematograf. Pe onoarea mea. Stingi luminile și lași numai așa o rază îndepărtată asupra lucrurilor. Te uiți la ele și taci din gură. Acum o fi vorbind el sufletu 'n de el, sireacu, dar...”

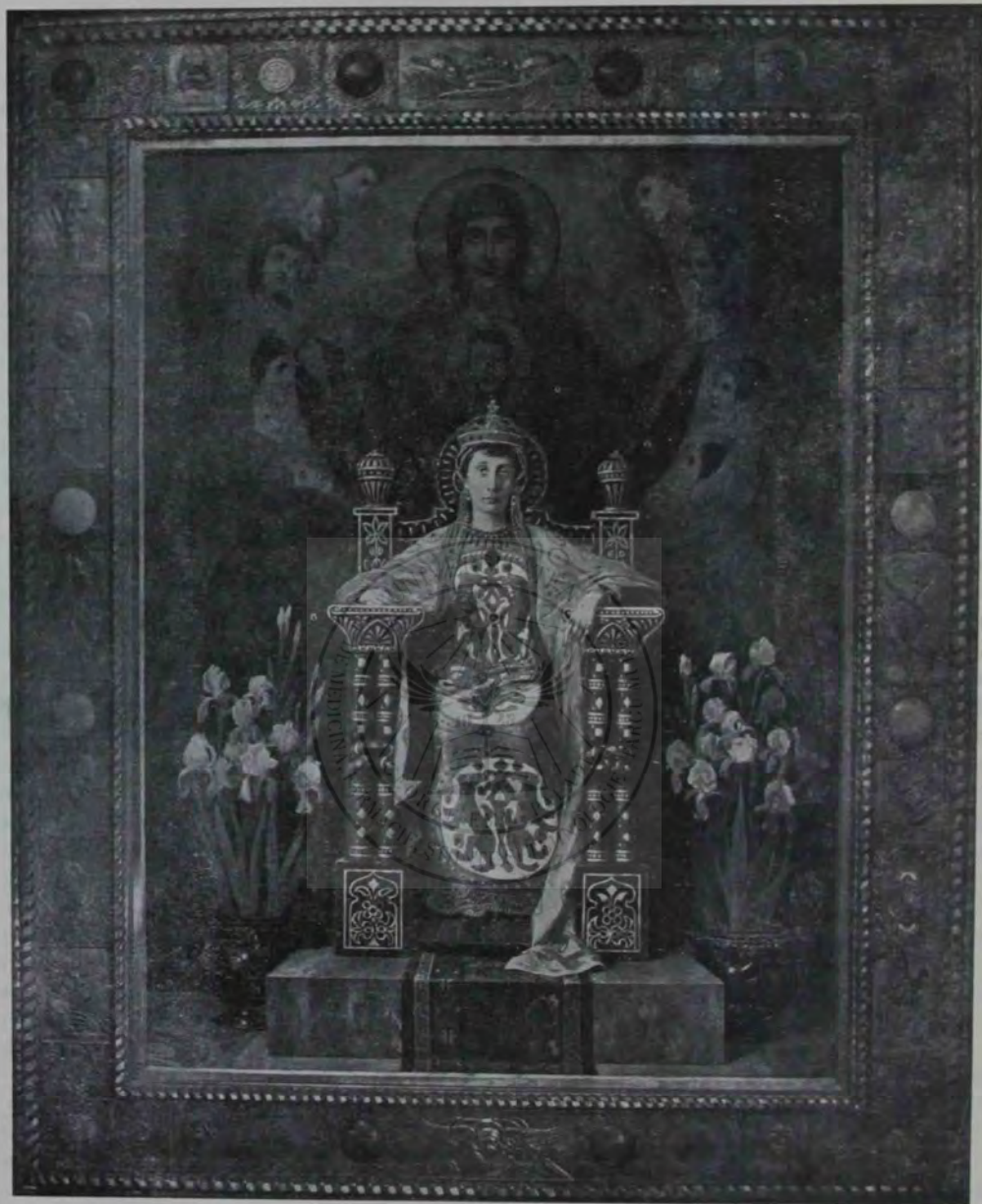
Nenii Lică i s'a părut că l-am contrazis.

„Nu, nu, înzadar spuneți voi, nu se pot povesti. Iaca, de pildă, eu. Ce sunt eu? Un cinematograf de amintiri. Aci drame, aci comedii, aci afaceri senzaționale, mă rog, ce vreți. Și cu toate astea...”

Alexandru a aruncat prima bombă:

„Vorba vine, cinematograf. Ce cinematograf e al' de nu-l cercetează nimeni?”

— Prost, ai? Firește că prost și încă pe deasupra și trist. Dar ce să-i faci? Asta-i greșeala lui. Păi, că dacă n'ar fi așa, ce mai

I. Mărkvicka: Princesesa Maria Luisa a Bulgariei, în costum vechiu de domniță bulgară.

aliș-veriș domnule! Știi, te-ai așeză în mijlocul pieții și strânge nene la părăluțe. Dar...”

Nenea Lică a lăsat gluma.

„Dar, cum vă spuneam, nu se pot povesti. Amintirile îți ies așa printre gene...”

Nenea Lică și-a pipăit ochii,

„Risc o comparație. Aci unde vedeți voi că-i roșu și umflat, să vă închipuți că-i verde, că-i deal cu pajiște. Perii ăștia să fie niște brazi și vâlcica de după deal, o vâlcică cu apă...”

— Caldă.

— Nu, dragă Alexandre, hai, să zicem că-i rece. Ei, aci vin căprioarele, adecă amintirile. Beau o leacă de apă, joacă puțin pe pajiște și pe urmă prinde-le Lică, dacă te iartă picioarele... Și de ce vin aci și nu vin la gură, pe unde-i drumu mai larg — mai ales la mine? Las' că n'am văzut căprioare pe drumul dintre Gușteriță și Sibiu, dar și ochii, mă, penține s'au așezat ei deasupra gurii? Ca să fie mai aproape de creeri. Și de ce să fie aproape de creeri? De ce, de ce?! Fiindcă or fi având și creerii ăștia lipsă de un mijloc de comunicație mai umbros, mai domnesc, care să nu aibă nici o legătură cu spurcaciunea de stomah. Iși au și ei aristocrația lor, care, har Domnului, are atâta mândrie ca să nu calce aceeaș cărare cu... cu scuipatul bunăoară... He-he-he-he.."

Nenea Lică și-a turnat repede în păhar, dându-l tot atât de repede peste cap.

„Săracele, biete! căprioare! Eră să le beau apa.”

S'a șters apoi la ochi și ne-a zâmbit.

„Așa așa, băieți. Nu se pot povesti. Și ca să vă convingeți voi că nu se pot povesti, iacă, am să vă povestesc eu o amintire de-a mea, una de-mi tot cântă aci în căpătină ca un greuruș... Iaca, să v'o povestesc ca să vă convingeți.”

Dar, ciudat, ca niciodată, gura i-a abzis slujba, probabil adânc jignită de aprecierile prea puțin măgulitoare pe cari a trebuit să și-le pronunțe. Nenea Lică se uită în zare bătând nervos cu degetele pe masă. Alexandru și-a ridicat păharul în sus:

„Moara fără apă!...”

— Că, bine zici.”

Și gura a reintrat în funcție.

„Hm, dar cum drac să 'ncep! Că, dacă ar avea un început?... Atunci să zicem cu poetul.” Nenea Lică a făcut un gest profund dramatic:

„Eră o seară lină. Luna strălucea pe firmament ca un glob de aur...”

— Vassică, tot are început, murmură Alexandru.

— Are, mă, pentru tine și pentru alții ca tine. Dar dacă are un început, atunci n'are sfârșit și pentru mine-i tot atât. Eu tot la infinit ajung. Mare, mă, mare...”

I. Mărkvicka: Portretul regelui Ferdinand al Bulgariei.

Nenea Lică și-a repetat gestul:

„Pe strada X din orașul Y alunecă în întunec o pereche. El, eram eu, Ea, o... fată.

— Aha-ha, mi se pare că știm și noi pe dumneaei.”

Această nouă obrăznicie a convivului — făcea o aluzie desonorantă la adresa nenii Lică — a fost învrednicită din partea mea cu un considerabil ghiont pe sub masă. Nenea Lică nu s'a supărat însă, a zâmbit cu o bunătate neobicinuită la el și a răspuns:

„Nu, n'o cunoști, băiete. Poate că n'aș mai cunoaște-o nici eu s'o văd acum. Întâmplarea de care mă leagă amintirea asta e veche. Eu nu eram atunci aici. Nici fata nu-i d'aici Venise acolo, în acel oraș Y, când am plecat eu. Țsta e nenorocul meu: — totdeauna a trebuit să plec când a venit cineva... Și cum zic... adecă, ce, cum zic?... N'am zis încă nimic. Voiam numai să vă spun că fata asta eră o fată ciudată. Mi-a plăcut de ea, dar și ei de mine, așa cum îți poate plăcea de un om pe care l-ai întâlnit de vreo câteva ori... Când ne-am despărțit, la vreo câteva zile dupăce ne-am cunoscut, mergeam așa...”

tăcuți, alături. Eu tăceam, ea tăcea. Eră noapte, O duceam acasă dela un concert unde o găsisem fără să vreau. Zice ea dintr'odată, vorbea și nu să uită la mine, zice: — Spune-mi drept, ai iubit dumneata cândva?... Ce 'ntrebare! zic: — Am iubit domnișoară. Și iar am tăcut. Mergeam așa... De ce-om fi tăcut?!... Dar... dar, eu sunt nebun, noaptea mai ales. Sunt nebun. Absolut sigur că sunt nebun. Fiecare tresărit de frunză, orice gând răzleț, ia în sufletul meu proporții uriașe. Așa și atunci. Ce-o fi fost în sufletul meu?! La un colț de stradă, aproape de casa unde sta fata, am prins-o de mână, am oprit-o în loc, am prins-o de mână și m'am uitat în ochii ei. Ea într'ai mei. Și n'am zis nici o vorbă, nici eu nici ea, nici un cuvântel, n'am întrebat-o nimic și nu m'a întrebat nimic; ne-am deschis amândoi brațele și ne-am închis în ele și ne-am sărutat și pe obraji și pe gură și pe ochi, ca doi logodnici. Fără să=fi avut vreun motiv, mă. Zisu-i-am eu vreodată ei vreun cuvânt de dragoste? Ba. Zisu-mi-a ea mie? Ba. Ne-am sărutat, așa de despărțire, ca și când s'ar fi sărutat alții prin noi... Destul că ne-am sărutat și... și nu ne-am văzut de-atunci. Fata s'a desfăcut din brațele mele și a fugit lăsându-mă în mijlocul drumului. Eu am plecat a doua zi...

— Dar nu se poate povesti... dar nu se poate spune ce... Ei, lăsați-mă 'n pace, voi sunteți tineri, mă, nu pricepeți.

„Băiete, să nu mai aduci nimic,“ s'a întors Alexandru către chelner.

Nenea Lică nu l-a auzit. Eră ocupat cu stingerea câtorva pahare, unu după altul. Pe urmă s'a repezit la mine cu fața îmbujorată și vădit ușurat de-o sarcină.

„Acum, se 'nțelege, asta pentru tine-i nimic... pentru tine... îi... nimic. Tu numai acum ai venit dela gură dulce. Tu... tu...“

Răgușise.

„Dar pentru mine este ceva, măi băieți. Uite când stau așa singur, cum vă spuneam, vine amintirea asta și mă sărută din nou, sărută buza asta veștedă și bătrână. Și știți voi ce însemnează pentru niște buze veștede și bătrâne o sărutare de fată mare? Știți, mă? Însemnează că: „Baate vâânt de primăvaară...“

Nenea Lică nu știă decât vorbele astea din cunoscutul cântec pe care-l iubea atât de mult. I se umeziseră ochii. Ai mei încă. Alexandru și-a plecat capul în pământ.

„Tot-î, tot-î... ce-i prost în amintirile astea e că sunt cam-cam... cam emoționate...“

Sculându-se dela masă, nenea Lică și-a aruncat pardesiul pe umeri și din trei pași a fost la ușa cafenelii, de unde a avut vreme să ne mai trimită un: salutare și adio, băieți!

Pe mine m'a trezit din reverie glasul lui Alexandru:

„Mă, da... da și-a plătit ăsta consumația?“

Chelnerul, care ne da târcoale cu mișcări de fiară pecunivoră, s'a rânjit:

„Gu je?“

— Cu ce, cu nece, ce-ți pasă dumnitale? C'o amintire, dacă chiar vrei să știi,“ am răspuns eu trântind portmoneul pe masă.

Veniamin Negru.

Noți de toamnă.

Șoptind sfios

Un cântec drag,

Mă las robit

De-un vis pribeag.

Și codrii-și cern

Frunzișu 'n stol,

Și plâng înfrânți,

Cu glas domol.

Răsună 'n zări

Un clopot, rar,

Chemări adânci

Din văi tresar.

Și greu rășbat

Prin culmi de munți

S'alinte 'n somn

Plăeși cărunți.

Sub vâl de-argint

Dorm toate-acum...

Pustiu e 'n sat,

Pustiu pe drum.

I. N. Pârvulescu.

ROMANUL REVISTEI „LUCEAFĂRUL“

Arhanghelii

de
I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

III.

Sluga popii Murășanu sosi în curtea birtului cu noaptea 'n cap. Deshâmă călușeii de munte, îi duse în grajd, le puse otava în iesle, și aruncându-le pe spinare două toale vârgate cu roșu, ieși în curte. În liniștea adâncă se auziau numai sforăiturile cailor din grajd, și în răstimpuri horcăitul vizitiilor cari dormeau în trăsuri, învăluși în bunzi blănuite. Sluga lerotei își săltă pe umerii largi coșocul mișos, și șezând în căruț, începă să-și răsucescă o țigară. Noaptele de April erau foarte răcoroase la munte. Lui lerotei nu-i eră frig, și dupăce stânse capătul de țigară ar fi voit să ațipească puțin, dar nu pută. Se mișcă mereu în coșoc, și abia așteptă să se reverse de ziua. Adăpă în zori caii, le mai puse în iesle restul de otavă, și îndată ce zări o slujnică, deschizând o fereastră dela bucătăria birtului, îi strigă:

„Auzi, tu hăi, tu scumpete, s'au sculat domnii?“

Slujnica nu-i răspunse, ci-și retrase numai decât capul buhos, fața umplută de somn. Dar în curând aceeași față se coborî în curte să deschidă cotețele păsărilor.

„S'au sculat domnii, tu vecină?“ o întrebă din nou lerotei.

„Prostule! zise slujnica mâniașă, nu s'or sculă cu noaptea 'n cap!

— Dar un păhărel de rachiou aș putea să capăt?

— Nici domnișoara nu s'a sculat“ răpunse fata dând drumul păsărilor, cari umplură numai decât curtea, cărâind, alungându-se, începând să răcăe prin resturile de nutrețe de sub trăsuri.

„Mi-ai putea aduce tu un păhărel de rachiou, nu-l poftesc deageaba,“ zise lerotei.

Slujnica îl privi mâniașă și nu-i răspunse. Îi părea foarte cutezător ca omul acesta, trecut de patruzeci de ani, cu fața brăzdată de părăiașe adânci, cu mustața surie, să-i vorbească așa.

„Nu te mânia, zise lerotei, dacă nu poți, bine, o să aștept până se va sculă domnișoara. Dar mi-ai putea spune: domnișorul nost a sosit?“

— Care domnișor?“ întrebă slujnica încruntându-și sprâncenele.

„Domnul tiolog, ficiorul popii din Văleni,“ răspunse lerotei. „După el am venit“.

Fata îl privi deodată cu multă curiozitate. „Din Văleni ești dumneata?“ îl întrebă repede.

„Ba bine că nu! Dar ia'te“, zise lerotei, zărind o trăsură cunoscută, „așa parcă ar fi a notarului dela noi.“

— Da, e a domnului Rodean. E adevărat că a tăiat săptămâna asta douăzeci de kilograme de aur?

— Cine?

— Domnul notar.

— El nu, dar băieșii dumnisale,“ zise cu convingere lerotei.

— Sluga domnului Rodean de ieri dimineață nu s'a mai mișcat din crășma dela „Trei stejari“.

— Hm! făcu lerotei cu desnađejde. Așa poate!

— Așa dar e adevărat? întrebă slujnica apropiindu-se mai tare de el.

— Ce să fie adevărat?

— Că din aurul acela i-a venit și slugii o parte bunicică?

— Cine umblă cu mierea și să nu-și lingă degetele?“ întrebă lerotei abătut.

Fata oftă și porni spre scări. Se gândi cu ciudă că nu dăduse nici un crezământ slugii notarului, ieri la ojină o trimise domnul Ștefănescu, birtașul, să-l caute pe „ticălosul ăla“, care își uitase toata ziua de cai. Ea îl aflase, după multă alergare, în crășma dela „Trei stejari“. Sluga își petrecea cu doi lăutari. Cât ce-o văzu o prinse în brațe, o strânse cu putere și-i zise: „Lasă caii dracului. Vino lângă mine. Facem o petrecanie de...“ Și-i arătă o pungă plină. Ce proastă a fost că n'a rămas! Putea să aibă azi câțiva galbini din punga aceea. Deodată se opri înaintea scărilor și se întoarse spre lerotei.

„N'ai lucrat și dumneata pe la „Arhanghelii“? îl întrebă repede.

— Nu, eu nu!“ răspunse c'o voce desnađăduită sluga. „Eu nu mă pricep la băit, altfel n'aș slui eu pe la popa“.

Fata se învărti repede într'un călcâi și dispără în birt.

Mai târziu se sculă și domnișoara. lerotei își bău rachiul pe care-l poftea deatâta vreme.

„Domnișorul din Văleni s'a sculat?“ întrebă el pe chelnerița, care părea foarte indispusă. „Încă nu,“ răspunse ea scurt.

geamantanul, și ieșind zări pe lerotei în curte. De patru ani eră lerotei slugă la popa. Nu fusese căsătorit niciodată, nici nu eră din

I. Mărkvicka: Turc fumând.

„Te rog să-l trezești; avem drum lung și greu până acasă“.

Dar domnișoara nu-l luă în seamă. Abiă pe la șapte îi împlini rugarea domnul Ștefănescu.

Vasile, Murășanu desluși cu mare silă unde se află. Sări din pat și văzû abiă acum că dormise îmbrăcat. Se spălă repede, își luă

Văleni. Lui Vasile nu i-a fost niciodată simpativ omul acesta moale, încet în mișcări, puțin cam tântănit de cap și teleleu. De multeori se miră înaintea părintelui cum de-l mai ține. Vedeă cum lerotei când eră mai arzătoare munca se îmbolnăveă, ori tândăleă, încurcând mai mult decât ajutând.

„Ce vrei, îi răspundeă popa, dacă nu-ți în pe el rămân fără slugă. Ficiorii deaici din sat nu vin. Băile-i ademenesc pe toți”.

Și astfel părintele Murășanu eră silit să-și amărească zilele cu lerotei. De altfel nu eră om rău. Aveă o singură patimă: rachiul, dar mai mult îl gustă, nu bea să se îmbete. Și aveă o însușire foarte rară: n'ar fi furat ceva dela stăpâni pentru toate bunurile din lume.

Cât ce-l zări pe Vasile Murășanu, își ridică

Sluga rânji de bucurie, arătându-și dinții lați, gălbini.

Peste o jumătate de ceas căruța popii din Văleni durăi peste podețul dinaintea curții birtului, și apucă pe drumul neted și umed. Lerotei își aprinsese o țigară groasă, de foi, și colbăia necurmat. Fumul vânat, pișcător, sbură luat în pale mici de vânt.

„De-aia-mi place mie țigara groasă la drum. O'aprinzi aici și ține până'n Deleni,” zise lerotei, întorcându-și peste umăr fața brăz-

I. Mărkvicka: Nuntă țărănească bulgară.

pălăria, îi dădă „Bună dimineața, domnișor” și pără foarte vesel.

„Acasă sunt bine, lerotei?” îl întrebă clericul, uitându-se la surâsul larg de pe fața slugii. Aveă o față pe care nu se potrivea surâsul; norașul de lumină între brazdele adânci ale obrajiilor, părea o batjocură.

„Bine, domnișor, sunt toți bine. Părintele mi-a poruncit să-ți spun să te învălui bine pe drum. Pe la noi e încă frig.

— Căii sunt hodiniți, lerotei?

— Mâncați și adăpați, cu hamurile în spinare, numai să pornim.

— Bine. Indată sunt gata și eu. Vezi și-ți cere un păhărel.”

dată și arătându-și dinții puternici. Eră foarte mulțumitor lui Vasile și pentru rachiul și pentru țigări.

Căruța alergă cotind mereu pe ulițele strâmte ale orașelului. Pe alocuri drumul eră pardosit cu piatră de râu, cu mici bolovani. Pe-aici căruța se sguduiă cumplit și făcea o larmă asurzitoare, din roți, din lesele de nuele.

Prăvăliile erau deschise de curând și uce-nici sprinteni se iveau pe-o clipă în uși. Nu prea erau cumpărători în ceasurile de dimineața. Casele c'un cat, cu două, dispărură în curând, rămaseră în urmă, și ulița pe care alergau acum caii, eră aproape o uliță de

sat. Chiar în cap o crâșmă eră plină de muncitori, de țărani cari veniau în oraș.

Adevărat că eră răcoroasă dimineața asta de April! Clericul se ascunse mai bine în largul palton de iarnă lucrat de croitorul seminarului.

Oricât îi eră de nesimpatic sluga lerotei, el simți că se liniștește îndată ce-l zări. După ce se sui în căruța lor, după ce se acoperi cu țoale aduse de-acasă, el se liniști deplin,

vor rămâneă mirați la sfârșit, și ieșind din biserică își vor zice:

„Ce popă scump o să iese din domnișorul Vasile.“

Căluții alergau în trap săltându-și coama lungă și aspră Livezi largi fugeau în urma căruții, se roteau domol în depărtări; jurul întreg eră pace și liniște, numai căruța făcea un sgomot necurmat, sunând a lemn uscat, a verigi de fier. Nu mai eră nici nouă, nici

de curând reparată căruța popii din Văleni. Durăitul ei răsună în pădurile ce începeau să se ivească înainte ca o cădere necurmată de ape.

Lui Vasile îi plăcea vuetul acesta sec, căci începuse să-și repeteze în gând predica. Se emoționă însă în grabă și spunea cuvintele destul de tare, în vreme ce simția și gesturile ce trebuia să le facă. De atâteaori a auzit în seminar această poruncă de căpetenie: „Preotul să nu se gândească niciodată la el când propovăduiește cuvântul Domnului. Nu predică să-și arete talentul ci să învețe și să îndrepteze pe alții.“ Vai, dar eră o poruncă prea grea pentru un cleric tânăr. Vasile Murășanu gustă înainte plăcerile succesului. Eră întâia lui vorbire la popor, și cine ar putea să spună că 'n cel dintâi debut oratoric nu s'a admirat pe sine însuși?

Simțindu-și părintii, casa lor aproape, convingându-se că 'n el sălășluiește o forță nu de toate zilele, după cum putea vedeă din avântul cu care își repetase predica, Vasile Murășanu simția cum îi crește o nouă putere în suflet. Cuteză acum să se gândească liniștit și la visul lui, și la baia „Arhanghelii“, și la notarul Rodean și chiar la Elenuța. Începă numai decât să-și țină o lecție însuflețită de filozofie foarte optimistă. Se convingea cu mare ușurință că adevărata valoare a unui om nu stă în avere nici în poziția socială ce-o ocupă, ci în el însuși. Cât prețuesc cunoștințele, cultura, lupta noastră pentru ideal, atâta suntem. Poate, mai ales, cât prețuesc

I. Mărkvicka: O mireasă bulgară din jurul Sofiei.

se simția în siguranță. Începă să simtă iarăși bucuria apropierii de casă, îi părea chiar că 'ntr'un anumit fel îi și simte pe cei de-acasă. Părinții, surorile, păreau că-l mângăie de departe. La frumoasele slujbe din săptămâna patimilor va cânta în strană, iar a doua zi de Paști va spune în biserică cea dintâi predică a lui. Da, o aveă pregătită de trei săptămâni, o știă pe dinafară, o repetase cu glas mare, cu gesturi, de multeori prin coridorul întunecos al seminarului. Are să fie o predică strașnică asta! Simția chiar o bucurie ciudată gândindu-se că va spune o predică mai frumoasă decum obicinuieste tatăl său să spună. Vor ascultă oamenii ca sfinții,

simțemintele noastre. Și, după cât se simția acum, tot fondul lui sufletesc nu eră de desprețuit. Dimpotrivă! Se simția gata să se măsoare cu ori și cine, cu atât mai mult cu notarul Rodean, față de care, de altfel, simția o repulsiune instinctivă, chiar când eră în dispoziția cea mai bună.

Vedeă deci mai puțin îngrozitoare prăpastia ce-o săpase între el și Elenuța baia „Arhanghelii”. Și se puteă, foarte ușor se puteă, ca și popa Murășanu să afle aur la vr'una din băile mai mici unde eră părtaș. Și tot așa de ușor se puteă ca în „Arhanghelii” să se gate aurul, cum s'a întâmplat în atâtea alte băi. Da, roata norocului se schimbă așa de des!

Trecu un lung răstimp până ce Vasile Murășanu se trezi din contemplările lui luminoase. Soarele se ridicase bineșor și nu mai eră frig. Clericul își lăpădă paltonul de iarnă. Dar sluga băgă de seamă, își întoarse capul peste umăr și-i zise:

„Nu-l desbracă! Intrăm numai decât în pădure. Părintele mi-a spus să te îmbraci bine să nu răcești.

— N'ai teamă, lerotei, sfântul soare-i pe răzoare” răspuse Vasile c'o bucurie copilărească.

Văzduhul eră senin, limpede ca lacrima, și ochiul de argint al soarelui radeă din înălțimi amestecându-și în toată clipa perdelele jucăușe, subțiri și fine. Dar, în față, pădurea se tot apropiă, valea se strimță mereu și deodată se simți un miros tare, aspru, de umezeală de verdeată și de umbră, mirosul de primăvară al pădurilor. Drumul de țară intră în pădurea de fagi, și încep deodată să urce. Lerotei sări de pe capră, și, la o cârnitură opri călușeii.

„Să mai răsuflă, domnișorule, să-și iee duh, săracii”. Pășind larg, legănat, trecu înaintea cailor, li trase de urechiile păroase, lungi, și numai decât călușeii își scuturată trupurile într'un resonător picurat de clopoței.

„Eu deacum merg pe lângă cai, zise iar lerotei, dar dumneata să-ți iei haina cea groasă. Răsuflul pădurilor e umed”, adause, fluerând cailor.

Căruța porni, în pasul cailor acum, și clericul se convinse repede că lerotei spusese

adevărul. Îmbracă din nou paltonul. Adieri răcoroase se prelingeau și deoparte și de alta din pădure ca niște ape subțiri nevăzute. Ca niște colonne albe, rotunde, puternice, se înălțau fagii bătrâni pe coastele țepișe de amândouă părțile drumului. Creștetul lor se zăreă deoparte în înălțimi, erau fagi aproape drepți ca brazii, fără crengi, numai deasupra cu o coroană puternică. Soarele le lumină creștetele, pe alocuri lumina puneă pete mari albe și mai în jos pe trunchiu, dar drumul

I. Mărkvicka: Țigănci.

eră umbrat și umed. Călușeii vânjoși pășeau mărunt și repede, în răstimpuri slorăiau pe nări, aburii deși începură să se desprindă din trupurile lor. Clericul sări din căruța.

„Ei, dumneata puteai să rămâi”, zise lerotei.

„E bine pe jos, lerotei, se mai desmorțesc oasele.

— Asta încă e adevărat, domnișorule. E și frumos pe drumul ăsta. Pagubă că sunt urcușuri așa de grele.

— Vor duce ei cumva căruța goală până în Deleni,” zise Vasile.

„Caii noștri? Oho, de ei nu mă doare pe mine capul. Dar zic când trec pe-aici care

încărcate cu povară. Ce chin pe bieții boi, numai ei și Dumnezeu știu.

— Ce să facem, Ierotei, dacă n'avem drum de fer?

— Cu drăcii de elea nici nu m'aș încurcă eu! Dar creștinul să-și aducă aminte că și dobitoacul are-un suflet. Să nu pună prea multă povară. Însă neguțătorii n'au nici o durere pentru bietele vite⁴, Ierotei spuse cuvintele aceste cu multă durere, ca și când ar vorbi de-o mare ticăloșie omenească.

Vasile eră vesel, se simția ușor, aerul parfumat cu răsuflul pădurii îi umplea pieptul ca o bătură întăritoare.

„Să aibă și vitele suflet, Ierotei?” îl întrebă zămbind.

Sluga se opri o clipă, îl privi stăruitor, și pornind din nou cu pașii lui legănați, începui: „Cum să n'aibă, Doamne sfinte, cum să n'aibă! D'apoi n'ai auzit dumneata niciodată cum mugește vaca, cum rage vițelul, n'ai văzut cum se gudură cănele când își vede stăpânul? Fac așa pentru că au și ele un suflet, domnișorul Vasile. Numai două dobitoace cred eu că n'au suflet.” El tăcu, își scoase din șerpar o cărțuție toată flendere, și după ce o privi puțin, o puse înapoi.

„Cari dobitoace?” întrebă clericul.

„Porcul și bivoulul,” răspunse fără șovăire Ierotei.

„Porcul și bivoul?”

— Așa. Porcul mănăcă, mănăcă, mănăcă! Bivolul se uită prost cu ochii lui, Gândești că-s niște găluște de glod, ochii bivoului.”

Vasile Murășanu răsă din toată inima. Căruța hodorogea puțin cum mergeau caii la pas, și răsul clericului răsună până departe în păduri.

Ierotei nu mai zise nimic. Mergea cu capul plecat, numai câteodată își ridică ochii și privia pădurea de fag. Tăcea și Vasile și înaintă cu plăcere pe drumul pielos. Paserele ciripeau pe creștetele fagilor, vr'o mierlă flueră în vr'un lămuș.

Merseră mult așa, sluga înainte, stăpânul cel tânăr în urma lui, când deodată Ierotei se întoarse și arătă clericului o față desnădăjduită.

„O vezi?” întrebă el și porni din nou. Vasile Murășanu se apropie de slugă, mergea alături de el.

„Ce să văd?”

— Pădurea asta! oftă Ierotei.

— Și ce-i cu ea?” întrebă clericul.

Dar oricât s'a chinuit să scoată o vorbă nouă din gura slugii, a fost înzadar, și Vasile Murășanu încercă să ghicească ce-a vrut să spună Ierotei. Il văzu că se apropie mai tare de cai și din când în când îi mângăia, îi netezea cu palma lui aspră pe șolduri. Pă-

durea creștea în jurul lor tot mai puternică, tot mai uriașă par'că. Nu se mai zăreau decât câteodată luminișuri, pete vinete de cer, deasupra. Creștetele, coroanele se atingeau, dar jos pădurea eră rară, până departe se vedeau columnele aceste albe, lucii, prăpăstioase, cari pe alocuri păreau înșiruite ca niște enorme făclii. Coastele muntelui, cu cât urcau, erau tot mai prăpăstioase, dar pădurea albă de fagi părea că împrumută o siguranță neclintită acestor povârnișuri primejdioase. Pace și încredere adâncă se stecură din sânul acestui codru puternic, neclintit, bătrân. Cum mergea pe cărarușă pielosă, care șerpuiă alături de drumul de țară, clericul își aduse aminte că, de câteori venia cu sufletul sbuciumat de-acasă, după vacanța de vară, la începutul anului școlar, se liniștea, se împacă cu soarta, trecând prin pădurea aceasta. Totdeauna i-a fost grea despărțirea, totdeauna cu apropierea lui întâi Septemvrie simția o răceală, o repulsiune instinctivă față de școală, și student mare, pe-a șaptea și pe-a opta clasă de gimnaziu, nu-și putea stăpâni lacrimile, spre rușinea lui, când sărută mâna părinților. Tot drumul până în pădurea asta se simția nenorocit, ca și când ar fi dus la locul de pierzare. Tăcea, și-și îngreună sufletul cu suspine. Numai când intră în pădurea asta, de care se miră mereu, neînțelegând pentru ce, simția cum se liniștește încet-încet, cum i se răresc suspinele, cum i se limpezesc gândurile, cum îi cresc hotărârile în suflet. Deși nu eră aici, sub umbra creștetelor înalte, decât liniște, pace, mai ales tăcere, totuși Vasile Murășanu avea impresia de câteori trece pe drumul ăsta, că bea dintr'un izvor plin de viață și de putere. Impresia aceasta îl urmărea tot drumul până la școală, chiar zile întregi. El știă acum de mult că, din Văleni până în orașul în care își făcea educația, avea să se adape nesmintit din izvorul acela minunat. Ii părea de multoieri că la mijlocul drumului îl așteaptă un prietin nevăzut, care-i dă voință și putere. Nu-și putea da seama cum se face schimbarea aceea în el, atât știă că, intrând în umbra și mireasma pădurii privia cu ochii mari, neclintiți, aproape hipnotizați albele, înaltele columne, cari văjăiau încet din coroanele depărtate. Dar când drumul se lumină, el se simția alt om și-i veneau surâsuri pe buze și în inimă cântece.

Când venia acasă, drumul coboră în serpentine largi, ca niște cingători uriașe, și nu finea mai mult de-o jumătate de ceas. Nici nu-și putea da seama cum trecea timpul: n'ar fi știut niciodată să spună de-a ținut drumul prin pădure un ceas ori zece.

Nu încercă aceleași simțăminte însă când se reîntorcea dela școală acasă. Atunci su-

fletul îi eră plin de lumină, săltă pe lângă cai, culegeă flori cu miros tare, aspru, de pe marginea drumului. Ori că nu aveă lipsă de nici o mângăere acum, ori că nu luă în seamă pe acel prietin nevăzut care-l așteptă în fiecare an în acelaș loc.

Vasile Murășanu, gândindu-se la toate acestea, simți o dragoste adâncă, o recunoștință față de pădurea asta, ca și care mai frumoasă nu văzuse niciodată. Fagi cu coaja albă și lucie, aproape ca mesteacănii, el nu mai întâlnise într'alte păduri și nici așa de drepti și așa de înalți. O priviă cu duioșie, nesim-

— Ne cântă 'n dos, ăsta nu e semn bun", zise iar, foarte convins, lerotei. Opri îndată caii, cercetă cu deamănuntul căruța. Clericul priviă în direcția de unde cântase cucul. Erau sus acum, aproape de creștetul muntelui, și în jos se întindeă ca o nesfârșită pânză vineție, lucie care se bolteă pe alocuri și iarăși se încovoia. Pânza asta o formau creștetele fagilor înmuguriți, în cari se reflectă lumina limpede a soarelui de primăvară.

„Din partea căruții cred că nu putem păși nimic, spuse lerotei dupăce o cercetă la toate incheieturile, la roate, cuiele din osii.

I. Mărkvicka: Jocul național bulgar „Racenița“.

țind oboseala urcușurilor, deși veniă de mult pe jos acum. „Cum trec anii! se gândiă clericul. Iată mai am două luni și termin cu școala, am isprăvit cu drumurile. Unde voiu fi peste un an, peste doi?“ Deși nu-i plăcuse școala, cu toate că fusese în toate clasele student de frunte, simțiă o vagă părere de rău că acum e pe sfârșite cu viața de student. Poate nici nu-i părea rău după viața asta, ci după anii cari nu se vor mai întoarce niciodată.

Căruța coti, intră într'o nouă serpentină, când înapoia lor se auzi deodată: „Cu-cu, cu-cu, cu-cu“. Lerotei se opri, stătă și Vasile.

„Il aud întâiaoară în anul acesta, domnișorule, zise sluga.

— Și eu, răspuse Vasile.

— Ce să pățim? întrebă surprins clericul, care nici nu băgă de seamă ce făcuse sluga.

— Ne-a cântat cucul în dos, explică lerotei, ăsta nu-i semn bun. Am gândit să nu pățim ceva pe drum. Dar la căruța nu e stricat nimic. El îndemnă cu glas domol caii, și porniră.

— De-acum eșim la lumină, zise iar sluga. Paserea puteă să tacă!

— Dar nu e nimic, lerotei, zise Vasile, iac' o vorbă rămasă între oameni.

— O vorbă cu temeii, domnișorule. Eu spun ce știu. Dumneata-l știu pe Gheorghe Tunsu.

— Il știu.

— N'acum pe ăla nu-l vei mai vedeă.

— A murit?

— L-a omorît baia dela „Arhanghelii”, răspunse lerotei c'o ușoară tremurare în glas.

— Când l-a omorît? întrebă Vasile înfiorat puțin de numele acesta.

— Vor fi trei săptămâni.

— Dar bine, pe-atunci nu cântase cucul, zise Vasile cercând să zâmbească.

— Nu, dar anul trecut, când l-a auzit mai întâi i-a cântat în dos. Va fi fost pe vremea asta. N'a trecut anul și l-a înghițit pământul.

— Omul poate muri în toată clipa, zise clericul. Vieța noastră e în mâna Celui de sus.

— Adevărat, șopti lerotei, făcându-și cruce și lăsând să se audă un „Doamne” prelung. El crezută că Vasile întărește celea spuse de el.

— „Arhanghelii” omoară mulți oameni, începū sluga. Băieșii spun c'ar da de aur tot mai mult pentru asta. Dar eu zic că nu-i semn bun.

— Au mai fost omorîți și alții? întrebă Vasile, simțind cum tristeța i se așază pe suflet ca o pânză subțire.

— Dela Anul nou Gheorghe Tunsu e al treilea. El a căzut în vârtej, că este un vârtej de par'că te cobori în iad. Pe Bumbea și pe Ilișii i-a sfărîmat pușcăturile cu danamită. O venit comisie ș'a zis comisia să nu mai lucre în vârtej, da' par'că notarului îi pasă de comisie!

— Au oamenii piatră de măcinat în primăvara asta? întrebă clericul.

— Este, este, este destulă. Numai noi nu suntem cu noroc. Părintele nu-și mai ține părțile pe la băi. O zis că le mai dă și dracului”.

Vasile Murășanu tăcū. Se gândi că n'atrădevăr tatăl său n'are noroc la aur. Foarte puțin e tot ce-a câștigat, pe când plăți a dat destule.

Ajunseră în Deleni. Erau numai câteva case de cărbunari aici pe creasta muntelui; casele se țineau de comuna Văleni. Căruța se opri, se răsuflară călușeii, apoi slugă și stăpân se urcară și caii porniră în trap mărunț la vale. Căruța începū să răspândească iarăș până departe sgomotul, larma aceea de lemn uscat ce se izbește, se cutremură. Pădurile umpleau dealurile vecine, dar acum erau păduri de brad, cari luminau metalic, de-un verde întunecat. Drumul însă trecea tot mai departe de păduri, eră mai uscat și mai strămt. Pe culmi, prin rariști de păduri se zăreau celea dintâi case din Văleni. Case cu fundament înalt de piatră zidită în lut sau var, închegate din bârne de brad, cu coridoare strănte în cari suiau scări țepișe. Coperișul la toate eră din șindile. Celea mai bătrâne păreau în depărtare cu totul negre, ca niște pete mari de întunerec, altele aveau păreții roșcați, ca blana unor capre, după cum lemnul de brad

eră mai vechiu în zid, ori de mai puțină vreme. La început se zăreau rare, apoi tot mai dese. După vreo jumătate de ceas caii porniră la stânga pe-o cale îngustă, preserată cu bolovani.

Îndată, deoparte a drumului, se și începeă o uliță a Vălenilor. Patru case una lângă alta, toate din bârne de brad, una singură tencuită și pe dinafară și văruiță. Apoi drumul șerpuiă iar printre fânașe, și după vreun șfert de ceas, se iveau alte case înșirate la marginea drumului. Ca în orice sat de munte casele din Văleni erau aruncate ca din praștie, unde și unde, și astfel satul eră foarte lung, respirat pe vale în sus într'o depărtare de cinci-șase kilometri încă. Pe lângă drum își rostogoleă apele tulburi, alburii, ca și când ar conține o mare cantitate de cretă topită, o vale largă și repede. Luncile din jurul drumului se tot strămtau, strivite par'că de dealurile prăpăstioase, cari se tot apropiiau, părănd pe alocuri că închid orice trecere. Păduri mari de brad durmiau pe coastele lor.

De când apucară pe calea aceasta prost îngrijită, pe care căruța popii Murășanu hurdacă necurmat, clericul Vasile auzi larma tipică a Vălenilor, acel „toc-toc, toc-toc-toc” împreună c'un huet ciudat, larma pe care o făceau „șteampurile”, piauăle de pisat piatră auriferă. Larma aceasta o prindeau pădurile, o repetau, și nu se prea puteă cunoaște de unde vine. Piauăle erau așezate aproape de valea acea alburie, a cărei apă groasă, tulbure învărteă roțile, căzând din scocuri largi de brad, ca niște jilipuri mai mici. La fiecare piauă apa eră condusă din vale pe canale, la unele din depărtări destul de mari, ca să fie căderea apei puternică. Roțile aveau dimensiunile celor dela mori mai mici; sulul gros eră împănăt cu măsele de lemn, cari rotindu-se, ridicau în fiecare clipă câteun malu greu, din celea patru, șase, nouă ori douăsprezece, în vreme ce în fiecare clipă lăsă câte unul să izbească în piauă afundă căptușită cu blane tari, în care se vârsă piauă auriferă, sfărmată de ciocane. În paralelogramul acela pe scocuri subțiri se conduceau din jilipuri vine de apă. Fiecare malu aveă ținut în capătul inferior, c'un cerc de fier, câteou uriașă măsea de cremene. Înaintea piauă terenul eră închis cu scânduri groase. Troaca aceea în formă de paralelogram aveă câteva găuri, prin cari se scurgeă necurmat zeamă alburie, care apoi se închegă, scurgându-se apa, în spațiul acela închis. Zeamă de-aceasta improșcă iarăș de câteori izbiau în piauă măselele. În spațiul închis cirul tot creșteă, se tot închegă, și sbiciuindu-se rămâneă un nisip foarte fin. Il prindeau pentrucă să-l spele, să-l aleagă din nou, ca să nu ducă în vale firele

de aur ce le mai ascundeă. Il spălau pe petece de pănură, așezate anume într'un scoc aplecat, în care conduceă o șuviță de apă din jilip ori din canal. Aurul cel mai mult rămâneă însă pe fundul piuei. De aci eră scos cu îngrijire și spălat apoi din nou, clătit mai bine zis, într'un vas aproape treiunghiular; tot așa se prindeau și firele de aur cari se opriau în pănurile din scoc. Se muiau într'un vas cu

Piuăle acestea făceau ziua-noaptea o larmă neîntreruptă. Mai ales unde casele erau mai concentrate și piuăle mai dese.

Clericul Murășanu cunoștea bine acel „toc-toc“, și toată munca migăloasă a alegerii aurului. Adevărat că tatăl său nu avea piuă, dar totuș măcinase de multeori pe la alții, căci unele se puteau lua și cu chirie.

Vuetul acesta cunoscut nu-i plăcū, îl in-

I. Mărkvicka: Păstorița.

apă, se storceau bine, apoi, după ce se așeză conținutul, apa din vas o vărsau pe încetul. Toată operațiunea aceasta destul de migăloasă se bază pe principiul că ce-i mai greu se duce la fund, sau că rămâne înapoi, cum se 'ntâmplă în vasul cel treiunghiular, care n'are decât un nume străin. Pulberea de aur eră uscată apoi în tipsii puse la foc, ori eră prinsă cu mercuriu. De-aici încolo eră ușor: în Văleni erau destui cari schimbau numai decât aurul, dar nici topitorile erariale nu erau departe.

dispuse, poate unde-i aduse iar aminte de baia „Arhanghelii“, ori poate pentru că tatăl său n'a avut nici un câștig din toată ocupația asta care îmbogățiă pe mulți. Piuăle cari se auziau până acum nu se puteau zări, căci erau umbrite de arini deși, cari creșteau de zeci de ani pe țărmurul văii.

Însă nu peste mult casele erau mai dese, deoparte și de alta a drumului, și el putū să vadă sclipind în soarele primăverii spițele strălucitoare ale roților, auzi izbiturile ciocanelor cari mărunțeau piatra, văzū furnicând

în toate părțile prin curți, pe sub șoproane bărbați, femei, copii, cu vestimintele murdărite de apa aceea glodoasă, cu pălăriile pline de pete albe.

Pe drum întâlniră tot mai multe care încărcate cu piatră auriferă. Boii trăgeau din greu în jugurile lucii. Unii oameni începură să-i dea binețe clericului.

Eră aici o parte mai concentrată de sat; eră și un birt, care gemea de lume, și fierbea de cântece, de chiote. Căii mergeau în pas.

„O să vie vremi grele peste noi, domnișor“, zise sluga lerotei, întorcându-și capul peste umăr, și el arătă cu codârștea biciului spre birt. „In săptămâna patimilor nu se cade!

— Vor fi sosit acum dela baie, lerotei, și vor fi flămânzi și setoși“, zise clericul.

„Nu, domnișorule, n'au sosit dela nici o baie. Pe ăștia pe toți i-am văzut petrecându-și aci și azi noapte când am trecut cu căruța. De loi dela amiazi își petrec. Li știu eu, sunt toți băieși dela „Arhanghelii“. Adică, zic și eu așa! Dar mai mult sunt hoți decât băieși, mai mult fură decât muncesc.

— li rămâne și notarului destul, bade lerotei. Ori ți-e milă de dumnealui?

— Nu mi-e milă numai de sfânta dreptate. Ei dacă muncesc capătă bani, mulți bani“, zise lerotei.

În clipa asta în ușa birtului se ivi un om mijlociu de stat, uscat ca o scândură, îmbrăcat în pantaloni și fără vestă. Purta o cămașe vărgată cu verde. De pe treaptă din urmă păru că-l înieptă cineva, și se rostogoli de douăori, până ce în urmă reuși să-și fin echilibrul întins pe burtă, ca o broască.

„Ăsta e domnul „agheunt“, scriitorul din cancelarie, zise cu satisfacție lerotei. A venit până pe-aici să adune zăloage pentru dare. E de două zile în crâșma asta.

— N'a ajuns în loc rău, zise clericul, privind cu disgust la cel care cercă înzadar să se ridice.

— Zic eu, că o să vină bătaia lui Dumnezeu peste noi.

— Dă-le biciu, lerotei, s'ajungem odată“, zise repede Vasile, văzând că mulți se adunară în jurul celui căzut, și că unii privesc după căruța.

Lerotei le dădu zadarnic biciu cailor, căci un bărbat voinic alergă mâncând pământul în urma căruții, și-i ajunse îndată.

Omul se țină de leasa căruțului, și pășia cu pași largi alături. Limba i se încurcă, nu prea putea spune nimic deslușit; Vasile, mai mult din privirile ochilor, înțelese ce voește. Îl cunoștea pe Român, eră un fin de-al popii.

„Las' bădic' Anton, altădată, acum nu, acum sunt grăbit, zise Vasile.

— Se po-po-poate! Un păhar. Nu-numai un păhar. Vin bun!“ bălbăi Românul.

Ajunseră lângă căruța alți trei, doi cu câte o sticlă de-un litru de vin, unul cu o halbă de bere.

Erău toți beți-morți, dar se vedeă că se silesc să vorbească cinstit, cât se poate de cinstit cu feciorul popii, pe care-l recunoscără și ei de departe. Clericul fû scârbît de beția lor, de fețele palide de nesomn, de ochii roșii, dar fû și mângâiat pentru dragostea ce voiau să-i arete. Luă halba de bere și o bău.

„Ș'un păhar de vin, zise cu silă unul.

— Nu mai pot. Vă rog acum să mă lăsați. Altădată bucuros“, zise Vasile.

Căruța apuca înainte; cei patru se prinseră pe după cap, și începură să cânte:

Să trăiască! Să trăiască!
Să trăiască 'ntru mulți ani!

Peste o jumătate de ceas Vasile Murășanu ajunse acasă.

IV.

Vălenii e un sat cu aproape două mii de suflete, reslăit dealungul văii pe o întindere de șapte kilometri. Strămătorat între munți, pe valea îngustă, nu se puteă vedeă întreg nici de pe munții din apropiere, căci valea coteă necurmat, și la fiecare cotitură părea că închide drumul înainte. Pălcuri de case cu învalișul de șindilă se zăriau ici și colo. Înaintând pe vale, cerul se vedeă numai deasupra creștetului, ca o pânză albastră lungă, dar îngustă. Orizontul eră mai larg numai în jurul bisericii. Aici se formase un fel de basen, un șes mai larg; coborînd de pe două văi se întâlneau aici două pârâiașe: Vălișoara și Pârăul caprei, două șiroaie subțiri de munte, cari însă aveau cădere destul de mare ca să învârtă roțile dela piue. În jurul bisericii erau grămădite vreo patruzeci de case. Mulți dintre cei cari locuiau aici se numărau între frunțașii satului. Spre răsărit se deschideă zare mai largă, numai în fund, desemnând o curbă uriașă, întunecată pe cer, se înalță muntele Vlădenilor, ca o enormă spinare încovoiată. Păduri bătrâne de fag și brad înegreau pe coastele lui. Eră aici punctul cel mai înalt din Văleni, aproape de o mie patru sute de metri. Primăvara, culmea muntelui împădurită cu fagi rămânea neagră până târziu. Frunza eră încheiată aici abia la patru săptămâni după sf. Gheorghe. Spre apus și mieznoapte se grămădeau într'un lanț nesfârșit dealuri țepișe, cari spre vârf se rotunzeau, pârând uriașe funduri de căldări. Spre miezăzi munții erau puțin mai departe, valea eră mai largă; aici erau fânațele Vălenilor.

Pe unele coaste, și mai aproape, și mai departe de sat, pădurile erau pustiite, numai

I. Mărkvicka: Cap de studiu.

tufişuri sărace se înălţau dintre marile grămezi de stânci sfărâmate. Coastele acestea erau acoperite cu bucăţi mari de piatră sură, gălbenă, înegrită de vânturi şi ploii, după cum eră scoasă mai de mult sau mai de curând din băi. Pe alocuri grămezile de piatră păreau zidite c'o anumită simetrie. Căsuţe cât nişte cuiburi se zăreau unde şi unde împrăştiate printre pietrele risipite, şi oameni furnicau pe sus ca nişte pitici. Defunături infundate se auziau în răstimpuri din măruntaele munţilor. Aceleaşi grămezi de piatră şi aceiaşi muncitori se puteau întâlni aproape pe toate coastele din munţii Vălenilor. Pe unele locuri ocnele erau mai rari, pe alocuri însă erau aproape una într'alta. Guri rotunde, negre, răsufiau mereu răcoarea umedă pe care o trimeteau ne-

curmat măruntaele întunecate ale pământului sfredelit. Dar celea mai multe ocne erau acoperite de brazi, nu se puteau zări din sat. Altele iarăş erau departe, cale de-un ceas, de trei dela biserică.

Pământul se lucră în Văleni în măsură neînsemnată. Locurile reci de munte abia produceau grâu de primăvară, ovăs. Porumb numai prin grădini sămăneau oamenii.

Numai preotul şi alte câteva familii purtau o economie în proporţii mai mari. În schimb fânaţe erau destule, nutreţe se făceau minunate. Un fân ca strămătura şi aromat. Câteo păreche de boi roşcaţi ieşia aproape din fiecare curte. Boi îndesaţi, dar iuţi, ageri de picior, cu coarne mici, ascuţite. Animalele acestea erau aproape veşnic în jug, iarna-vara. Piatră auriferă eră din belşug la băi şi oamenii se aureau să nu aibă un strop de repaus piuăle.

Aproape nu eră casă lângă care să nu fie piuă şi grămezi mari de piatră mărunţită de ciocane. Şapte-opt săptămâni peste iarnă piuăle amuţeau înţepenite în sloiuri de ghiaţă. Când iernile erau însă mai domoale, odihna lor nu ţinea mai mult de-o lună.

Locuitorii din Văleni erau aproape toţi băiesi. De vreo zece ani de când eră aur destul în băi, ei se deprinseseră să cumpere cu bani gata până şi zarzavaturile şi puii de găină. Părăsind economia câmpului, părea că ş'au pierdut orice gust de-a ţineă o grădină cu verdeţuri, de-a prăsi paseri pe lângă casă. Grăunte, făină, porc de Crăciun, miel de Paşti, toate se cumpărau din piaţă. Şi n'a fost totdeauna așa. Mai demult, cu toată sărăcia pământului muntos, sătenii sămăneau grâu de primăvară, săcară, ţineau vite, oi. Cei mai mulţi, îndată ce se desprimăvără ieşiau la munte cu tot avutul; pe moşia lor aveă improvizate colibi, ocoale. Puteau gunoi cu vitele pământul, fânaţele, şi tot adunau toamna în coşuri cât le eră destul pe-un an. Dar pe-atunci băile erau slabe. Abia se lucră mai cu temeiu în patru. La celelalte mai mult scurmasu decât tăiau în stâncă.

De vreo zece ani însă aurul se ivi şi într'o baie şi ntr'alta, sătenii cercară în tot mai multe băi părăsite, şi cu încetul economia fu dată uitării. Colibele, ocoalele de pe munte se dărăpănară, isbite de vânturi, putrezite de ploii, şi aşteptau să fie refăcute cine ştie peste câţi ani. Că le va veni iarăş vremea lor, spuneau mulţi bătrâni din sat, căci în Văleni se cam perândau acestea două epoci: a aurului şi a economiei. Mai fuseseră timpuri când băile erau îmbelşugate, de pildă când zidiră biserica, mare, frumoasă ca o mânăstire, şi iar urmară anii când trebuiau să-şi dreagă plugurile. Aurul se ascundeă deodată,

băieșii îl căutau până ce mai aveau parale, apoi, când mai rămăneau numai cu casa, se apucau de economie. Erau, ce-i dreptul, destui cari plecau la băi străine, mai ales în timpurile mai noue, dar mai de mult, spun bătrânii, că nici un băieș din Văleni nu-și părăsia satul. Erau și de aceia cari iarna munceau în băi, vara la economie.

De vreo zece ani Vălenilor le mersese vestea departe. Niciodată mai înainte nu se găsi în băile din Văleni aur în proporții așa de mari ca acum. Cei mai mulți nici nu mai credeau că se va isprăvi vreodată. Cisme de lac la bărbați, năfrâmi de mătasă la femei, erau lucruri de toate zilele în Văleni.

Aproape de biserică eră casa parohială, o casă pătrată, grea, bătrână, dar încă foarte bine conservată. Înaintea ferestrelor eră grădiniță de flori, iar în dosul casei grădina largă pentru zarzavaturi. Preoteasa nu cum-pără nici un fir de morcov ori vreo căpățină de ceapă. Popa credea că astfel va da o pildă și femeilor din sat, cari neglijaseră cu totul grădinăritul. Dar femeile nu voiau să priceapă.

De cealaltă parte a bisericii, spre răsărit, cam o jumătate de kilometru dela curtea parohială se înălță o casă c'un cat, drăguță, cochetă, ca o vilă, zidită de curând. Avea ferestri mari, cu geamuri largi, luminoase, cari din trei părți priviau dealurile împădurite. Eră locuința notarului, trecut la pensie, Iosif Rodean. În curtea lui largă piuăle băteau necurmat vara-iarna, căci erau închise bine, ferite de ger. Intre locuința lui și casa parohială, cam la jumătatea drumului eră primăria. Celea patru prăvălii de căpetenie din Văleni încă erau aici, în apropierea celor trei case mai însemnate din sat. Dintre prăvălii, trei aveau și licență de crășmarit.

Cum se apropiiau Paștile, piuăle băteau asurzitor pretutindenea. Bărbați, femei, copii, furnicau în toate părțile, pe drum, prin curți, pe sub șoproane. Alegătorii de aur stăteau frânți de șale spălând, clătărind. Care încărcate cu piatră cârțiau pe drum. Femei gătite ca de sărbătoare intrau în prăvălii, târguiau, rădeau mulțumite, fericite, ieșiau vesele cu traistele sau dășagii plini. Erau femei voinice, cu mânilor și fețele albe, ca la doamne. Lile albe ca zăpada fluturau în vânt, luminau în lumina primăverii. Câte două, mai multe, se întâlneau, se opriau, povesteau spionându-și mereu îmbrăcămintea.

„Să grăbești, dragă, făina cea fină e pe isprăvite.

— O, tu ai și copt colacii?

— Stafide? Stafide încă nu-s. Dar pe mâne aduce.

— Voi mai aveți de măcinat.

— Cât spui? Un font? Noi unul și jumătate.

— Tu te-ai spovedit? Uf! și popa asta!

Acestea și alte frânturi de conversații se puteau auzi la tot pasul, unde se întâlneau mai multe femei.

Pe cât erau ele de chichite, pe atât de înglodați erau băieșii cari se zăriau când pe-o uliță când pe alta, ori pe cărărușele dealurilor, venind dela baie. Atât mai aveau de muncit: până în Joia mare la prânz. Apoi, până după sărbători, munca contenia. Ei veniau înfrânți de greaua muncă, răspândind din hainele lor muiate, îngălbenite, miros de pământ, un miros ce semănă a pucioasă, destul de înădușitor. Erau palizi, și abia apucau să intre într'un birt, să răsufle. Birtașul le aducea în grabă, salamă, slănină, brânză și bere. Nu posteau nime în Văleni, doar în Vinerea Pațimilor. Și munca lor eră grea, dar de când eră aur mult în băi, nici cei cari nu băiau nu mai voiau să știe ce-s posturile.

În aceste ultime zile dinaintea Paștilor, cărutele birtașilor aduceau mereu poveri mari dela oraș. Lăzi, butoaie de bere, chiar buți mari de vin, se coborau în pivnițele adânci ale birturilor. Se bea în Văleni bere și vin de întâia calitate. Oamenii erau veseli, bucuroși de viață, dădeau banul fără să se uite la el.

Clericul Vasile Murășanu cunoștea din anii trecuți fierbărea aceasta necurmată din săp-tămăna Pațimilor. Cum nu avea astămpăr să rămână în casă se plimbă pe uliță, privia la piuăle neobosite, răspunde la salutul plin de dragoste al băieșilor. Intră în vreo curte, la vreu fin de-al popii, urmăriă alesul mi-gălos al aurului, se aplecă și privia deaproape nisipul de aur.

„Să te facem părtaș și pe dumneata la vreo baie, domnișorule, îi ziceau unii.

— Noi n'avem noroc la aur, răspundeă clericul zâmbind, în vreme ce nu-și putea lua ochii dela pulberea fină, care gădele într'un mod atât de plăcut pe oricine o privește.

— Părintele nu vrea să n'șteagă! Dumnealui nu-i destul de statornic, tot trece dela o societate la alta. Trebuie răbdare la astfel de câștig, domnișorule“. Vasile Murășanu ieșea apoi din curte, trecea pe dinaintea birturilor cari răspundeau necurmat o larmă închisă, înfundată. Vremea eră mereu senină, călduță; mugurii crăpară și se așteptau sărbători foarte frumoase. Clericul sorbiă aerul plin de mirisme, se simția nefericit, numai la gândul că Elenuța nu mai sosia.

Dela surorile lui s'a informat cât ce-a ajuns acasă, și se încredinșase că 'ntr'adevăr d-șoara Elenuța Rodean petrecu iarna în Viena. Surorile îi povesteau cu un fel de măhnire despre fericirea ce va simți-o fata notarului în orașul

acela mare. Nu o vorbira cu nici un cuvânt de rău, dar Vasile simți din glasul lor cât regretă ele că nu-s așa de avute ca Elenuța. Lor le-a și trimis niște ilustrate cu palate prăpăstioase. Clericul ținu numai decăt să le vadă. Privi mult scrisul mărunț al fetei; inima-i bătea cu putere și deveni palid. Acum vedeă pentru întâiaoară litera mărunță a Elenuței, și deodată-i veni un gând ciudat: îi părea că lui niciodată nu-i va scrie fetița asta, care spunea vorbe așa de drăguțe sorioarelor lui.

Când le înapoie cărțile postale, el întrebă c'o voce schimbată pe sorioare:

„Voi ce ziceți de fata asta?”

— Noi?

— Da.

— Atunci se vede că tu ai o părere despre Elenuța, răsse fata cea mai mare, Anastasia.

— Se poate, zâmbi Vasile.

Dar sora cea mai mică, Mărioara, își puse repede degetele celea mari dela mâni în câteo ureche, și începu să-și legene domol palmele, zicând în aceeași vreme:

„Măgarule, măgarule, măgarule!”

Clericul se roși, nu știu ce să creadă, și sfârși prin a se mâni:

„Cu voi nu poate vorbi omul ceva serios. Cu tine Mărioaro, mai ales.

— Și e vorba de ceva foarte serios, jubite? întrebă Mărioara, privindu-l ștrengărește din nemijlocită apropiere.

— Uf! tu ești nesuferită, zise Vasile respingându-o.

— Voiu fi, dar tu te gândești înzadar la Elenuța. Și deodată încep să se plimbe legându-se prin casă și cântând:

„E prea târziu, e prea târziu
Azi sufletul mi-l simt pustiu”.

„Se vorbește că acum de sărbători se va logodi cu un avocat, zise Anastasia. Dar, — adause îndată voind să-l mângâie — nu e sigur. Nu știe nime nici cum îl chiamă.

— De pe partea mea se poate logodi”, zise Vasile întunecat la față”. El se sculă, își luă pălăria și ieși. De atunci nu mai vorbi cu nime despre d-șoara Rodean. Dar o așteptă în fiecare clipă să sosească. Poate de aceea nu puteă rămânea mult într'un loc, ci se plimbă mereu agitat.

Acasă însă eră liniștit ca de obicei. Spunea întâmplări din seminar, din oraș. Popa Murășanu eră foarte vesel. Isprăvise aproape cu spoveditul, și fuseseră oameni cari îi cinstiră și câteun galben de zece coroane, ba fărânu frunțaș Vasile Cornean îi lăsă pe strană un galben de douăzeci. Nici femeia cea mai săracă nu i-a dat mai puțin de o coroană pentru spovedit. Adunase parole frumoase,

mai nădăjduia la sărbători, la împărțitul Paștilor, și eră vesel cum nu-l văzuse Vasile de mult. Oricât am desprețui banul în ceasurile mari ale vieții, când sufletul nostru se înalță în sboruri negrăite, totuș el este celce ne dă de obicei siguranța zilei de azi și de mâne. Părintele Murășanu nu eră lacom de averi, dar cu apropierea sărbătorilor avuse cheltueli destule, haine, pălării la fete, la preoteasă. Erau fetițele mari, puteă să le sosească vreun oaspe cu intenții serioase. Astfel rămăsese aproape fără un ban, până ce începură spovedirile. Acum se simția iar în siguranță, eră vesel și veselia lui, ca a oricărui om bun de inimă, eră contagioasă.

„N'asă aveă nimic de zis împotriva acestor bravi băieși, decăt că sunt prea risipitori”, începū într'o seară părintele Murășanu. „Oameni pașnici, iubitori de ordine, cari știu cinsti pe toată lumea. Oameni buni de inimă. Dar prea împrăștie aurul. De multeori îmi fac impresia că nu li-s destule amândouă mâinile.

— Dar fără slăbiciunea asta a lor n'ai fi adunat nici tu atâția bani, zise preoteasa zâmbind.

— Dai la popă — dai la biserică! răsse părintele. Asta încă nu i-ar puteă sărăci vreodată. O spovedanie într'un an! Dar luxul ce s'a încuibat și mai ales petrecaniile astea turbate, lată ce mă pune pe gânduri! Mai ales ce fac de-o vreme încoace băeșii dela „Arhanghelii” e ne mai pomenit”.

Niciodată nu urî Vasile cu atâta putere numele acestă ca acum, auzindu-l din gura tatălui său. Numele acesta îl simți acum aproape ca pe-un dușman, ca pe o ființă vie pe care o urește de moarte.

„Averea mare ticăloșește pe oameni, tată, zise cu vocea adâncă, ce tremură puțin. Ocna asta e un blăstăm pe sat”.

Popa îl privi cu mirare, nepricepând mânia lui, pe care n'o mai puteă ascunde.

„Oh! te prea grăbești cu judecata, tinere, zise părintele, te prea grăbești!

— Nu mă grăbesc, căci oamenii sunt lași, oamenii se nchină idolilor, oamenii sunt niște ticăloși îndată ce îi copleşește belsugul.

— Nu toți, nu toți, tinere, se grăbi să răspundă părintele. Care-i aplicat să cadă, — cade. Nu toți! Sunt oameni foarte cinstiți și între avuți”. Vasile nu mai răspunse. C'o mare cută între sprâncene se ridică dela masă și ieși în curte: „Toți, toți se ticăloșesc” repetă mereu aproape cu vocea tare. În seara aceea simți cum i se clatină speranța în reușita planurilor sale. El îndată ce auzi numele „Arhanghelii” se gândi la logodna Elenuții, și fulgerător îi veni gândul: „Dar de va fi și ea lacomă de măriri deșarte ca și

I. Márkvicka: Păstor de capre.

surorile sale? O, așa va fi cu siguranță”, își răspunde într’aceeaș fulgerare de gând.

Noaptea abia ațipi, când tatăl său veni să-l trezească. Eră Vineri noaptea spre Sâmbătă și trebuiau să meargă la biserică să facă slujba înmormântării, să încunjure biserica. Eră noaptea prohodului lui Hristos.

Vasile se frecă amețit la ochi. Capul îi vâjâia. Privi aiurit în jurul său, se trezi cu senzația că rătăcește într’o nesfârșită pustietate. În liniștea nopții auzi cântecul de metal al clopotelor, cântecul clar, plin de durere „vanu-vanu-van”. Clericul sări deodată din pat și privi mirat la tatăl său, care stă înaintea lui ca o statuă neagră, puternică, pe care flacăra luminiții de ceară, pe care preotul o ținea în mână, aruncă o lumină înfrântă.

„Vezi! și te grăbește, Vasile, să-mi cânti în strană”, zise c’o voce înfiorată părintele Murășanu. Nu numai vocea lui eră schimbată la acest întâi ceas după miezul nopții ci și fața, privirile, ținuta, întreaga lui ființă eră alta. Clericul îl privi nedumerit, căci încă nu se trezise bine din visul adânc al somnului întâi, și-i părû că un străin, un om care așteaptă dela el ceva neobișnuit, îi stă înaintea. Rămase cu mâinile în lungul trupului, ascultând vauerul undulător al clopotelor. Părintele Murășanu băgă de seamă că Vasile doarme de jumătate, se apropie, îi puse mâna dreaptă pe umăr c’o nesfârșită gingășie, și-i zise:

„Îmbracă-te. Azi înmormântăm pe Domnul”. Cuvintele acestea le spuse c’un simțământ adânc, doi stropi i se iviră în priviri. Toată credința tinereții, a bărbăției lui părea că s’a deșteptat în sufletul său c’o intensitate neobișnuită. În liniștea nopții, când ai lui dormiau cu toții în mângăerile somnului, acestui prieten mai mare, mai puternic al muritorilor decât oricare altul, preotul se simți cutremurat la glasul clopotelor. O căldură nespus de fină, aproape imaterială, pornind dela inimă îi umplû întreaga ființă. Un singur gând aveă, un singur simțământ: „Cât suntem noi de nemernici. Doamne, cât suntem de nemernici!” Acest oftat îi veneă neconținut. Voiă să zică: „Cât m’am depărtat de tine Doamne în anii vieții mele! Cum nu m’am gândit la tine, cât m’a fost de puțină credința! Cum te-am uitat!” Îi părea că undeva foarte aproape, deasupra sa, în jurul său, e însuși Dumnezeu de față, și simția cum i se topește întreagă ființa în căldura aceea nespus de fină ce-l inundă.

Ceeace observă Vasile nu eră o părere, eră adevărat. Înaintea lui nu mai stătea chipul de toate zilele al tatălui său, ci alt om cu mult mai depărtat de mizeriile pământului, eră chipul de apostol pe care aproape toți oamenii îl îmbracă în unele clipe ale vieții.

„Îndată, numai decât sunt gata, tată”, zise cutremurat Vasile simțind căldura binecuvântatei mâni părintești, cum i se strecoară de pe umăr în trupul întreg.

„Dar vezi să-mi cânti frumos, pe podobie, să nu-mi scurtezi cum v’ăți îndatinat voi tinerii. Să cântați toate stihurile.

— Da, tată, n’o să lăsăm nimic afară”, răspunde însuflețit Vasile. Agitația care stăpânea sufletul popii părea că trecuse și ntr’al lui. Îmbrăcându-se la repezeală își ziceă: „Ce prostie să mă tulbur pentru o ocnă, pentru o fată! Ce nimicuri sunt toate acestea înaintea Celui veșnic care așteaptă să-i slujim Lui”. Nu pricepuse nicicând așa de bine, nu văzuse așa de clar ca acum, adevărul învățăturilor cari i se propuneau în seminar. Cât

i se părău de reci de multeori, și cât de calde, cât de înalte le vedeă acum!

Avuse suferințe cumplite de câteva zile gândindu-se că Elenuța se va logodi la Paști, dar mai ales convingându-se că și ea e tot așa iubitoare de deșertăciunile mării lumesti ca și surorile sale; rani adânci îi sfredeleau ființa lui întreagă. Și iată acum; la gândul că în noaptea asta va sluji lui Dumnezeu, cum se închiseră toate ranele acelea, cum începe să se gândească cu multă bunăvoință chiar la Elenuța! Incepă s'o disprețuiască și iată acum o voce lăuntrică îi spuneă: Și ea e a lui Dumnezeu ca și tine. Pentruce o desprețuești? Dacă tu poți să ai gânduri bune, ea nu va puteă?

Clopotul chemă mereu cu vaere prelungi, sonore. Preotul deschise încet ușa să nu trească pe nimeni. Cântecul se auziă acum și mai clar și mai curat. Eșiră amândoi în curte, fără să mai vorbească. Pe drum se auziau voci încete, cari aveau un fel de foșnet par'că. Creștinii veniau la prohodul Domnului. Aerul eră răcoros, foarte subțire. Ca într'o ceață abia zărită clipeau stelele în înălțimi. Pădurile de brazi păreau că se leagănă în întunec și însuș ele dau acel vaer cu undulări prelungi pe care-l prindeau dela clopote. Festrile turnului erau luminate: se vedeau în lăuntru jumătăți de oameni, trunchijuri negre, cari făceau cu brațele mișcări neînțelese; eră clopotarul și alți doi creștini.

Cu luminița de ceară în mână preotul Murășanu intră în curtea bisericii, îi lumina și lui Vasile să nu se împiedice de pragul înalt, apoi, zicând mereu: „bună dimineața! bună dimineața!” trecu printre pâcurile de bărbați, de femei, cari așteptau să intre părintele.

În ușa bisericii stinse luminița. Făcu o închinăciune adâncă, cum nu aveă datina să facă decât foarte rar, la slujbele de seara ori de noaptea, ziua aproape niciodată și intră în biserică. Catapiteasma strălucă în lumină, icoanele sfinților în patru șire, păreă că așteaptă. Întreaga biserică eră învăluită în lumina aceea mistică pe care o poți vedeă numai noaptea când ard într'o liniște adâncă zecile de lumânări de ceară.

Diaclul se ridică din strana dreaptă, își înclină ușor capul cărunt, și începă să frunzărească prin cartea groasă, a cărei foi erau pătate cu picături de ceară. Preotul intră în altar, Vasile în strană lângă diac. Slujba prohodului începă cu stihirile și cântările acelea cari păreau necumate strigăte de durere supraomenească, pline par'că de o desnădejde sfântă, o desnădejde liniștitoare.

Vasile, aplicat asupra cărții vechi începă troparul: „Iosif cel cu bun chip de pe lemn

luând prea curat trupul Tău”. Aveă o voce de tenor, care i se supuneă uimitor, un tenor puternic și totuși dulce, care făceă totdeauna să scape vreun oftat din pieptul bărbaților și lacrimi din ochii femeilor, când cântă în biserică. Dar în noaptea asta eră par'că nouă intonația cuvintelor. Apăsă prelung pe câteva cuvânt de durere, vocea lui vibră par'că lăcrămând, accentuă cu duioșie, cu dulceață cuvintele prin cari Dumnezeu Tatăl mângălă pe Dumnezeu Fiul, prin glasul prorocilor, treceă cu ușurință, ca într'o povestire, peste frazele cu mai puțină importanță. Diaclul bătrân de lângă el îl ascultă totdeauna cu multă dragoste; dar în noaptea asta îl priviă, ca și când ar fi lângă el un arhanghel, și de câteori trebuia să înceapă el stihul alternativ, încurcă întâi câteva cuvinte neînțelese, cu vocea nazală, până ce află șirul unde trebuia să înceapă, pe care de celea mai multeori i-l arată clericul.

Bărbați, femei, intrau mereu în biserică, cu pasul acela tăcut, cu sfiiala cu care intră orice om noaptea într'o biserică. Dar băieșii din Văleni erau cu totul deosebiți în privire, în purtare, în umblet, când intrau în biserică, de alți țărani. Afară de cei vanitoși și superficiali, cari trăesc numai la suprafață, orice om par'că își împrumută altă fizionomie când intră în biserică. Poate fără să ne dăm seama, sufletul nostru simte deosebirea dintre biserică și alte case. Dar băieșii din Văleni intrau în biserică cu privirile acelea neclintite, cu seriozitatea aceea adâncă și cu paloarea deosebită cu care intrau și în gurile adânci ale ocnelor de aur. Simțiau par'că prezența aceleiași puteri și în clipa când să se coboare în măruntaele pământului și când intrau în mândra lor biserică. Veniau mereu, se strecurau încet, pe neobservate, ca și când ar fi fost niște umbre. Își ocupau locurile și rămăneau neclintiți. Un nou venit aproape totdeauna atrage curiozitatea cel puțin a celor din jurul său. Dar în biserică din Văleni, în naia bărbaților, nime nu se clineă, după ce-și ocupă odată locul.

Erau bărbați de statură mijlocie, cu bărbile rase, cu mustața rățezată scurt, cu capetele tunse. Nu erau grași între ei, erau mai mult uscățivi, bruneți, cu privirile fixe. Purtau mânecări albe de bumbac, cămașă cu guler negru, sever, pantaloni de lână, pieptare la cari tot pieptul nu eră decât o enormă floare ciudată, întortochiată, cusută tot cu negru. Purtau cei mai mulți cisme. Mulțimea din naia bisericii eră tot mai deasă, și în curând nu se puteă deosebi decât o mare de capete, mai ales de frunți.

În tinda femeilor înghesuiala eră și mai mare. Multe ascultau slujba dela ușa bisericii,

I. Mărkvicka: Jertfa (Corbanul) dela Sf. Gheorghe.

dela ferestre. Intre femei nu se putea vedea aceeași liniște, aceeași neclintire care stăpânea în naia bisericii, între bărbați. Ele se mai spionau din când în când cu privirile, se mai înghioldeau chiar, cercând fiecare să ajungă mai înainte ori într'un loc mai bun. Printre năfrămile scumpe se zăreau și capete descoperite, pletele fetelor tinere.

Slujba se desfășură domol și dureros. În răstimpuri depărtate părintele Murășanu cetea ectenii scurte din altar, cărora le răspundea c'un „Doamne miluește-ne” ori „Amin” diacul. Apoi troparele prohodului începeau să curgă iarăș. Eră o poezie adâncă, mai mult, eră o epopee de durere, de credință și speranță înfiorătoare, în cântările acelea.

Creștinii ascultau cu o evlavie mai mult decât obișnuită. Poate nici nu eră evlavie, ci o fluturare în depărtări a gândului și a simțirii. Poate unde cântările acestea răsuna numai odată pe an în biserică, făceau o impresie atât de adâncă, părănd totdeauna nouă.

Un vuet surd se ridică în biserică la Doxologie, când patru băieși bătrâni desprinseră praporii din scoabele de fier. Se începea procesiunea, încunjurarea bisericii. Pe lângă luminile cari ardeau în biserică răsări deodată o steluță undeva în tinda muierilor. Aproape în același timp o flăcărăuie albă, puțină, se ivi și între bărbați. Apoi în clipele următoare flăcările acestea se înmulțiră, se îndesară ca o ploaie de lumini, luminând

chipurile creștinilor. Oamenii începură să iasă câte doi, câte patru.

Clopotele începură să răspândească iar în liniștea nopții undulările pline de vaier. Dar acel „vanu-vanu” vibrător de mai înainte eră strătăiat acum de glasuri deosebite. Unele făceau: uî, uî, uî, altele repede: tang-ting-tang, tang-ting-tang. Pădurile păreau acum că nu mai știu ce glasuri să prindă și le amestecau pe toate într'un răsunset prelung, îndepărtat.

În jurul bisericii porni încet convoiul. Dar oamenii erau atât de mulți încât dela început eră încunjurată de o ploaie de luminițe întregă biserica. De departe părea că flăcările acestea albe lungurețe, svelte au căzut ca o ploaie din cer, și au rămas cu toatele suspendate în aer la aceeași înălțime dela pământ. Preotul se opreă pe rând la răsărit, miază-zi, miază-noapte și apus și cetea din Evangheliile patimilor. Glasul lui se auzia departe în liniștea nopții.

Diacul, ajutat de cântăreți, repetă mereu „Sfinte Dumnezeule” pe glas de îngropăciune. Vasile nu mai cântă. Mergea cu capul plecat, cu luminița de ceară în mână. Eră o liniște de vânt desăvârșită. Clericul eră cu totul pătruns de misterul nopții acesteia, și nici nu băgă de seamă că un băieș trecând pe lângă el, îi stinse cu măneca albă luminița. Îmbulzeala eră foarte mare.

„Poftește ș'o aprinde dela mine”, zise o voce dulce, arginție lângă el.

Clericul privi la dreapta și văzû uimit pe domnișoara Elenuța. Ea eră ascunsă aproape cu totul într'un palton lung. Dar luminița pe care o ținea în mână îi lumină fața gingașe, senină, albă, îi lumină mai ales ochii cari ardeau întunecați sub sprâncenele dese. Nici nu crezû întâi că-i Elenuța, după cum mai înainte abia recunoscu pe tatăl său.

„Te rog aprinde-ți luminița, s'a stins”, zise din nou c'o voce cântătoare fata, mergând alătura de el.

Clericul fû atât de mișcat, încât nu știă ce să facă, nu știă cum să-și aprindă luminița. Elenuța i-o luă, i-o aprinse la luminița ei, și i-o dădu.

„Dumneata... dumneata”, începû să bâlbăe Vasile, dar foarte încet așa că numai el se auzia.

„Grijește că iar țî-o sting”, zise fata, văzând că Vasile n'are nici grije de luminare.

„Dumneata ești acasă?” reuși să întrebe clericul.

„Da. Am sosit Joi seara. Erați chiar spre sfârșite cu slujba în biserică”, răspuse fata, care nu se mai depărtă de lângă Vasile, ci mergea alătura de el.

„Nu v'am văzut. Da, nu v'am văzut”, zise iar clericul oftând din adânc. Fata îl

privi o clipă în reflexul lumânării de ceară. Eră foarte palid, dar mai frumos ca orișicând.

„Nu m'ai putut vedeă, zise fata. Ieri, toată ziua, n'am ieșit din casă, m'am simțit foarte obosită”. Tăcu, își drese cu mâna stângă o cută la haină, ori a fost mai mult o mișcare instinctivă, cum au toate femeile când simțesc ceva deosebit ce nu pot spune, ori când așteaptă ca altul să continue firul conversației. Dar clericul nu zicea nimic. O privi cu ochii mari, întrebători, o privi necontent.

„La înmormântare am ținut să viu ne-smintit. Toți s'au împotrivit, dar mie îmi place. Slujba asta de noaptea a lăsat totdeauna o impresie adâncă asupra mea, zise Elenuța. Apoi a dause îndată c'o voce schimbată, mai joasă, mai tremurătoare. Dumneata ai cântat așa de frumos, așa de frumos”.

Vasile nu-i răspunse ci o privi numai cu aceeaș privire fixă, arzătoare, de somnambul par'că.

Părintele Murășanu se opri și ceti cea din urmă Evanghelie. O parte din oameni mai intrară în biserică, alții se grăbeau spre poarta din curtea bisericii. Incepeă să se reverse de ziua.

„La revedere, d-le Murășanu”, zise Elenuța, voind și ea să plece.

„La revedere, domnișoară”, zise cu vocea stinsă clericul.

„Rămâi mult acasă? il întrebă din nou.

— Până în Dumineca Tomii, domnișoară.

— Eu de-acum am isprăvit cu școala”, zise fata și mai rămase ca și când ar aștepta ceva.

Dar clericul nu-i putu spune decât un prelung „Așaa?”

Fata se pierdă în mulțime, Vasile Murășanu intră în biserică unde slujba se continuă cu utrenia și liturgia, până când afară eră ziua albă.

(Va urmă.)

Cântec.

Cântarea asta tristă ce picură 'n amurg
Sfielnică 'nsoțită de coarde de ghtară,
S'o pierde 'n larg de lume, ca apele ce curg,
Ca freamătul de cânturi în liniștea de sară.

Și mulți vor asculta-o din trecăt — neștiind
Că fiecare notă ce tremură-a fost prețul
Amar al unei clipe de sbucium — și sfârșind
S'a strâns la piept ghitară și plânse cântărețul.

Ecaterina Pitiș.

Cronici.

Religie. Biserică.

Un exemplu pentru noi.

Un neobișnuit eveniment se petrece în biserica romano-catolică din Sibiu. Aproape toți catolicii de naționalitate germană au hotărât dăunăzi să iasă din sânul bisericii latine, care le calcă în picioare drepturile autonome, le ignorează limba și le primejduiește naționalitatea. Prilej direct la pasul acesta rezolut a dat finuta volnică a preotului orășenesc și a episcopului din Alba-Iulia. Se știe, că biserica romano-catolică din Ardeal se bucură de anumite drepturi autonome, recunoscute atât de guvern, cât și de papa. Comunitatea bisericii catolice din Sibiu încă are dreptul să rezolve singură afacerile bisericesti și școlare. Acest drept a voit să-l apere curatorul comunității față de episcopul Majláth. Insistând însă prea energic pentru respectarea lui, episcopul, fără să aibă dreptul la aceasta, l-a depus din funcțiunea de curator. Majoritatea credincioșilor s'a declarat însă în favorul

curatorului Zeibig, condamnând volnicia episcopului. Acum resensul stărnit a scos la suprafață și alte plângeri ale Nemților catolici. Că limba germană a fost scoasă din toate bisericile și școlăle catolice din Sibiu, că orfelinatul înemeiat de Maria Terezia, care a fost pur german, acum e complet maghiarizat și servește numai interesele credincioșilor maghiari. Școala elementară catolică și-a pierdut caracterul german, ca și cele donă claustre din Sibiu. În cele patru biserici catolice se țin la sărbători nouă predici ungurești și numai una în limba germană, cu toate că Nemții sunt în majoritate față de Maghiari. Singura instituție în care au putut Nemții să se susțină până astăzi este consiliul bisericesc (Kirchenrat), din care vrea acum să-i scoată episcopul Majláth.

În 19 Ianuarie Nemții catolici au ținut o adunare, la care au debătut toate aceste nemulțumiri. Recunoscând primejdia catolicismului au pus de-adreptul întrebarea: Nemți sau Catolici? Și aproape cu unanimitate au hotărât să iasă din biserica catolică, declarându-se că, mai întâiu, vor să-și păstreze limba,

pe care amenință s'o înghită catolicismul pus în serviciul tendințelor de maghiarizare.

Iată un frumos exemplu de conștiință națională, care și pe noi ne poate pune pe gânduri. O luptă pentru naționalitatea noastră și una pentru autonomia bisericii noastre românești avem doar și noi Români din sânul bisericii catolice. Drepturile limbei românești sunt călcate în picioare de catolicismul, care a făcut „contract” cu guvernul maghiar pe socoteala noastră. Și ce-am făcut noi? Am invocat temeiurile convingerii noastre religioase, ne-am poclonit în fața papii, asigurând, că noi suntem întâiu Catolici și numai pe urmă Români. Alipirea noastră a scos zâmbete pe buze la Viena, ca și la Roma. Frații noștri însă au rămas pierduți. În viitorul apropiat ne vom apăra în același chip și autonomia și nu vom îndrăzni, ca Nemții catolici din Sibiu, să ne întrebăm: Români sau Catolici mai întâiu?

Astfel de întrebări își poate pune numai o conștiință națională trează și adâncă.

R.

Artă.

Un pictor bulgar: Ivan Mărkvicka.

Într'un număr trecut am pomenit în câteva cuvinte de evoluția picturii bulgare, relevând factorii principali, cari au contribuit la dezvoltarea acestei arte.

Am spus atunci că unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai picturii bulgare moderne e Ivan Mărkvicka, care a binevoit să pună la dispoziția revistei „Luceafărul” câteva reproduceri după operele sale.

Câteva notițe biografice și o seamă de aprecieri asupra acestui artist, credem că vor înlesni publicului ardelean să-și facă o idee clară despre valoarea creațiilor lui Mărkvicka, cari se publică în acest număr.

Mărkvicka, după ce s'a întors în Bulgaria, la anul 1878, din München, unde și-a făcut studiile, a fost și el nevoit, ca atâția alții, să primească o catedră de maestru de desen, ca să-și asigure existența, căci pe vremea aceea, când în Bulgaria nu se știa ce înseamnă pictură artistică, eră cu neputință să se gândească a-și agonisi până de toate zilele cu arta pe care o învățase cu atâta trudă. A avut să dea piept cu greutăți uriașe, ca orice artist răsărit dintr'un popor tânăr fără tradiții culturale și străin de sbucimările superioare ale creațiilor artistice. El, însă, nu s'a descurajat, ci s'a așternut pe muncă având deplina conștiință a puterilor sale și purtând în sufletul lui de idealist credința în izbânda ostenelelor sale. Și a ajuns să-și vadă visul cu ochii. Astăzi în Bulgaria e o frumoasă mișcare artistică sprijinită de stat, apreciată și înțeleasă de public.

Pictorul Mărkvicka a avut să lupte cu multe neajunsuri mai ales la începutul activității lui. De pildă n'avea de unde să cumpere nici vopsele, până și alte articole necesare artei lui, cari comandate din străinătate, în lipsa căilor de comunicație, îi soseau

cu întârzieri de câte 6 luni. Nu putea găsi nici modele, deoarece poporul simplu eră de credință că cel ce-l pictează îi ia umbra, fără de care moare.

Dar a învins toate aceste piedeci, căci talentele mari înving și răsbat prin orice greutateți pentru a-și împlini misiunea lor de luminătoare ale popoarelor.

Astăzi Ivan Mărkvicka, e un bătrân senin, cu barba și cu părul alb ca zăpada. E încă în plină putere de viață, sprinten la vorbă și la faptă. Ochii lui vioi și visători sunt mereu dornici de frumuseți nouă. E bucurios de vorbă și dacă ai prilej să-l cunoști mai deaproape, sub vălul modestiei cu care se împrejmuie, descoperi un suflet de visător, de mare artist și de cugetător.

Nota caracteristică a operelor lui e nota națională. Creațiunile lui sunt smulse din sufletul poporului din care s'a născut și înveșnesc pe până crâmpie din viața poporului bulgar. În tehnica și execuția operelor sale e un colorit dulce și armonios. Desenul precis și amănunțit până la pedantism.

Din lucrările lui ce se reproduc în acest număr se vede spiritul național și local, care predomină în toate. În „Sămbăta morților”, o scenă creștinească din viața poporului bulgar, se observă concepția superioară a artistului: zădărnicia vieții, pe care o redă într'o formă poetică și îmbrăcată într'o atmosferă cu un colorit dulce și armonios.

În „Răcenița” (joc național bulgar) zugrăvește caracterul Bulgarului în veselie, jucând, chiuind și bălând din pălmi. Tabloul reprezintă interiorul unei cămăruțe dela saft. Tăranii stau în jurul unei mese de lemn, alții cocotați pe bufoaie, admirând pe cei aprinși de joc. Subiectul acestui tablou e specific bulgăresc.

Tot așa sunt aproape toate creațiunile lui, cari fac parte dintre cele mai prețioase comori de artă ale poporului bulgar.

Vieța și activitatea acestui pictor poate servi de pildă vrednică de urmat pentru artiștii poporului român din Ardeal, cari în străduințele lor spre zărire trumosului vor trebui să mai învingă multe piedeci...

D. N. Cabadaieff.

Economie.

Mișcarea cooperativă.

„Asociațiunea” fiind cont de nevoi multiple ale poporului nostru, a primit oferta de 50 de mii de cor. a d-lui Vasile Stroescu, angajându-se a luă sub scutul ei propaganda mișcării cooperativă, în scopul căreia marele nostru mecenat dăruise suma de mai sus.

În ședința sa din urmă „Asociațiunea” a și ales un conferențiar în persoana d-lui Gheorghe Stoica, fost redactor la mai multe ziare, care și-a și început activitatea în direcția aceasta. Noul conferențiar a prezentat Comitetului central al „Asociațiunei” un plan de activitate, pe care-l dăm în resumat în cele ce urmează.

Pentru familiarizarea publicului cu ideia cooperățiunii și pentru orientarea lui pe terenul acesta este necesară o propagandă în graiu viu, dusă cu un aparat de cunoștințe speciale. Mijloacele întrebuintate în acest scop sunt de diferite naturi. Propagatorul va trebui să se îngrijească de creșterea unei generații de oameni, chemați să promoveze ideia cooperăției odată incolțită în inima poporului nostru. Atenția lui va trebui delă început îndreptată asupra institutelor noastre teologice și pedagogice încredințate cu creșterea unor generații de intelectuali, cari vin mai des în contact cu poporul și au în seama lor conducerea lui.

Viitoarea preoție și învățătorime va trebui deci familiarizată cu sistemele diferitelor soiuri de cooperații, cari în toate țările unde prosperează dau cele mai binecuvântate roade.

Un alt mijloc de propagandă este crearea unui curent favorabil pe cale publicistică, prin ziare și reviste, sau prin redactarea unui organ special, cu colaborarea tuturor prietenilor acestei însemnate mișcări economice.

Ca un început practic conferențiarul și-a luat sarcina de a scrie pe înțelesul tuturor o broșură informativă asupra cooperativelor sătești, care se va publica în biblioteca populară a „Asociațiunii”. Va țineă apoi cursuri de vară pentru preoți și învățători în diferite centre românești și va lumina poporul asupra acestei mișcări prin prelegeri la țară, mai cu seamă în localitățile prietnice unei înjghebări cooperative.

Va aduce un folos real desigur și întocmirea de studii speciale pentru cărturari, în cari se va trata în mod științific importanța tovrășiilor pentru progresul cultural, social și economic al poporului.

Conferențiarul va țineă cont și de educația practică a celor chemați la conducerea însoțirilor cooperative. În scopul acesta va întocmi o călăuză practică pentru introducerea viitorilor conducători în secretul administrației și în purtarea contabilității.

Pentru cunoașterea cât mai temeinică a terenului prietnic înființării de însoțiri economice, conferențiarul va căuta să adune date statistice cât mai exacte asupra vieții economice și sociale a poporului nostru din diferitele ținuturi, și amăsurat acestor date va înființa bănci sătești acolo, unde ele sunt reclamate de necesitățile populației, fără a jigni interesele institutelor financiare deja existente.

Începutul acțiunii sale, conferențiarul îl va inaugura cu redactarea statutelor model și a tuturor scrisorilor necesare la îndeplinirea formalităților legale de întemeiere.

Dar activitatea acestui nou organ al „Asociațiunii” nu se va mărgini numai în cadrul mișcării cooperative. Cunoșcând tendințele instituției noastre de cultură, conferențiarul se va lăsa călăuzit în toate acțiunile lui de scopul mareț pentru care a fost creată „Asociațiunea” și va căuta să concentreze interesul tuturor Românilor în jurul acestei mame protectoare a neamului nostru.

Iată de ce adresăm și cu acest prilej în coloanle acestei reviste un călduros apel către toți Români

de bine, să dea noului conferențiar tot concursul lor pentru a-și putea îndeplini în conștiință greaua sarcină, ce i se impune.

A servi instituțiile noastre de propagandă culturală și economică înseamnă a țineă neamul nostru în curent cu civilizația modernă, înseamnă a ne crea nouă înșine un traiu mai omenesc, mai liniștit, adăpostit de greul vieții și nesiguranța zilei de mâne.

Însemnări.

Armistițiul literar. Dela o bucată de vreme, întreaga noastră viață literară e stăpănită de o cumințenie care îngrijorează. Dacă ar fi să admitem influența politice asupra literaturii, lucrul ar fi ușor de înțeles, știut fiind că întreaga Europă ne laudă pentru politica noastră „cuminte”. Într'adevăr: nu se poartă nici o polemică literară, nu se exprimă nici un fel de păreri, nu se relevă nici un talent nou, nu se fixează nici un curent literar. Vieța literară curge liniștit, ca o apă care trece printr'un șes nămolos, încercându-se cu tot ce-i iese în cale, și înaintând încet către gâmbuna în care se va pierde...

Apar totuși o mulțime de publicații. Tipografiile înființate special au de lucru din greu. Mulțime de „pick pocket”-i literari se fălesc, în mijlocul unui public desorientat și chiar naiv, cu ceeace au putut șterpeți din buzunarele literaților din Apus. Se pun în circulație felurite valori false, se fac intervenții pe la teatre pentru încurajarea de autori bătrâni, se publică atâtea poezii, încât ți se pare că toate muzele Olimpului au fugit... de șgomotul războiului balcanic și s'au așezat la București, în mijlocul celui mai cuminte popor din Europa.

Sunt așa de mulți poeți români, încât la un premiu dat de ziarul „Viitorul” pentru o poezie patriotică s'au prezentat peste o sută! Și cu toate acestea, ce viață literară liniștită. Fiecare copilaș... literar șurdă pretulindeni, se amestecă în toate, conduce reviste în capitală sau în provincie, face critică, dă sfaturi, scrie piese de teatru. O influență funestă se pare a fi avut „teatrul școlar” pe care minist. de instrucție a căutat să-l introducă la școalele primare. Altfel nu se explică frigurile pieselor de teatru, care au cuprins tineretul de ambe sexe. Ba ceva mai mult: dentistul meu, pe când mă șvârcoleam de durere de mâsele îmi istoriseă, că și el și nevastă-sa și copilul cel mai mare — în clasa I de liceu — au scris câte-o piesă de teatru și mă rugă să fiu arbitru! E îngrozitor!

Mergi pe drum, sau intri într'un local public — să zic la Terasa Oteteleșanu din București — și vezi numai tineri cari te privesc cu dispreț. Sunt scriitori. Ţi aduci aminte de conversația paserilor lui Cyrano de Bergerac: „Sufletul paserilor, cu siguranță, e nemuritor. Dar ceeace-i stupid e că ființi cari n'au nici cioc nici aripi, ființi cari merg pe două picioare, pretind că și sufletul lor e nemuritor!”

Și atunci îți explici de ce acest areopag de copii privește cu dispreț la acei cari n'au scris versuri, proză, piese de teatru... Se gândesc tinerii! „Statul și literatura”. Ce ideal...

Se scrie, în înțelesul grafic, prea multă literatură. Natural ar fi deci să existe și o mișcare oarecare, o luptă, o tendință de selecționare. Ei bine, nu se simte nimic. Literații noștri sunt prea „cuminiți”, sunt prea lipsiți de personalitate pentruca să se amestece la un loc, în prea mult la bunul traiu pentru a colabora la toate revistele cari plătesc, chiar când de-acolo au fost înțepați, sunt prea doritori de glorie și deci voesc să-și tipărească numele pretutindeni.

Și iată de ce e atâta liniște în viața noastră literară. Dar mai e ceva. De câțiva vreme lipsește cu totul o critică literară. Ar trebui un biciu de foc, sau și un ciomag puternic și un nou „în lături” să răsune ca un glas de apoi pentru atâția profanatori ai literelor române. Sunt sigur că n'ar vârsa nimeni nici o lacrimă când s'ar cântă: Requiem aeternam dona eis, Domine pentru atâtea glorii ale literaturii române actuale.

Iată, așa dar, cauzele acestui armistițiu literar.

Literatura de Crăciun. Crăciunul aduce cu sine îndestularea. Mulțumirea stomacului și chiar și a sufletului așteaptă pe oricare bun creștin. Deaceia editorii de reviste, ziare, calendare și alte soiuri de publicații se grăbesc să prezinte bunului public românesc și câte-o porție de literatură. Și fiindcă această hrană sufletească nu se prea caută, e natural că ea să lase mult de dorit, fie sub raportul calității, fie sub acela al cantității. Cei mai obișnuiți sunt copiii pentru cari se îndrugă fel de fel de vrute și nevrute cari nu vădese decât marea dragoste a editorilor pentru câștig. Ziarele, dau și ele literatură de Crăciun. Cele politice sunt, în ceea ce privește literatura, de o sărăcie dureroasă. E poate și chestie de bun simț: s'ar jigni literatura în mijlocul vorbelor de ocară ce se debitează — și cari formează singurul mijloc de atracțiune al presei politice — în ziarele partidelor.

Ziarele independente par'că nu știu să facă nici un fel de selecție. Bucăți literare se amestecă printre anunțuri de băcănie, ori printre aprecieri și articole de prost gust. Se pare că a fi ziar independent însemnează a fi independent de orice părere, de orice bun simț. Nici un ziar n'a scos un supliment literar, ceea ce obișnuiesc ziarele streine. Ba să nu greșesc: „La Politique” a făcut o astfel de încercare. Din acest supliment, bine tipărit, putem releva studiul d-lui I. Dragu „Despre obiceiuri românești” și acel al d-lui Jules Brun despre „Poezia populară românească”. Celelalte ziare s'au mulțumit să-și procure câte o bucată literară ori câte o poezie pe cari s'o arunce în paginile lor.

Găsești multe nevele și schițe slabe sub cari se cetesc nume cunoscute și te gândești iar la dragostea cea mare pentru... arginți. Ba știu chiar mai dinainte că în toate ziarele vei întâlni numele acelorași scriitori. E și foarte natural ca scriitorii să dea lucruri scrise

la cafenea unor directori de ziar, cari au aceleași opinii literare ca și gălăgioasa populație de țigani din „Blumenau” și cari nu știu nici elementarele reguli de bună cuviință ca să se poarte omenește cu scriitorii cei buni. Literatura de Crăciun a ziarelor noastre nu poate avea o valoare. Câtă plăcere simți când pui mâna pe ziarele de cinste, de credință, de sforțare către ideal scrise de săracii redactori din Ardeal. Numărul de Crăciun al „Românului” poate stă cu cinste alături de orice ziar strein.

Trebuie să relevăm colaborarea d-lui Sadoveanu la ziarul „Universul”. D-sa își are reputația bine stabilită și deci nu mai e nevoie să mai vorbim de literatura pe care o publică la numitul ziar.

În România apar destule reviste. Provincia își are și ea revistele sale, din cari unele apar foarte suli-mănite ca niște țate de mahala.

Dintre revistele din capitală, „Flacăra” a dat un număr de Crăciun destul de bun. Poezia d-lui Gregorian „Isus” poate prevesti lucruri frumoase.

O altă revistă, „România ilustrată”, publică începutul unei povestiri „Crinul vieții” (The lily of life) scrisă de A. S. R. Principeasa Maria. Începutul care se dă, în traducere românească, relevă alesele însușiri literare pe cari le posedă A. S. R.

Un început de polemică literară. A fost, lucru extraordinar și un început de polemică literară. Ea a fost însă trecută la faptele diverse, ca acele informații: „un început de incendiu s'a declarat în strada X, dar a fost repede localizat”. Noi stăruim puțin asupra acestui început de polemică literară, pentru că oglindea, într-o câțiva, moravurile noastre literare.

E vorba de polemica dintre d-l M. Dragomirescu, președ. S. S. R. și prof. universitar, și Alex. Davila, directorul general al teatrelor.

Din scrisorile adresate de către beligeranții „Noii rev. române”, unde s'a purtat polemica, se vede că d-l Dragomirescu intervenise pe lângă dir. teatrelor ca să joace piesa unui tânăr scriitor. „Intervenția am făcut-o în calitatea mea de critic — zicea d-l Dragomirescu — și dacă d-l Davila divulgă o conversație „particulară” dă dovadă de bun simț”. Adecă — mai pe șleau — e rău crescut. Tot d-l Dragomirescu lasă a se înțelege că dir. teatrelor ar fi un fel de „persecutor”, un fel de stizgiiu al dramaturgilor „români”, pe care îi prigonește pe toate căile.

Răspunsul d-lui Davila a fost cam aspru. El lovea mai mult în tânărul autor care avusese nenorocirea să fie protejat de d-l Dragomirescu. Poate piesa acestui autor ar fi fost superioară „Actriței” — care constituie o jignire a artei dramatice — „Visului lui Ali” și altor visuri urite cari au sărăcit Teatrul Național cu decorurile lor și au gonit publicul dela prima scenă a României. Dar bietul autor n'a avut noroc.

Tot din pricină că d-l Davila refuzase o piesă s'a produs o mișcare neobișnuită la S. S. R. D-l Dragomirescu a combătut candidatura dir. teatrelor la pre-

ședența numitei societăți și a reușit să se aleagă d-sa. Au plecat atunci din societate câțiva scriitori — dintre cei mai buni — pentru motive cari îi privesc — și d-l Hertz care vrea să debuteze și anul acesta — cum face de câțiva ani — cu o piesă pe scena Teatrului Național. Trebuie deci să fie alături de d-l Davila. După această scurtă răfuială — când scrie și când vorbește d-l Dragomirescu par'că se bat oțenii din Dealul Spierei — a urmat retragerea pieselor d-lui Delavrancea dela Teatrul Național. Marele prozator trimetea o scrisoare deschisă d-lui Davila, prin care îl acuză că, din reavoință, nu i-a jucat piesa „Hagi-Tudose” cum trebuie și deaceia piesa a căzut.

Nu credem ca d-l Davila să fie vinovat de căderea piesei d-lui Delavrancea. Adversarii dir. teatrelor au găsit însă un nou prilej să strige împotriva „dușmanului pieselor române”. Eu mă gândesc la tragica situație a d-lui Davila care e ca și aceea a D-rului Stockman „dușmanul poporului” din piesa lui Ibsen.

Acest început de polemică are dar o foarte mare însemnătate. Ea a învederat următorul lucru: ca și în politică, unde ori și ce căzătură care nu eră capabil să îndeplinească nici un rol în viața socială, dar cerea slujbe și sinecuri și dacă nu i se dădeau strigă pretutindeni „persecuție politică”, apare în viața noastră literară tipul nenorocitului lipsit de ori și ce talent care strigă: „persecuție literară”. Il vezi pretutindeni agitându-se, Inghesuindu-se în societăți și adunări, urcând scara tuturor redacțiilor și dând câte un „fragment” din „geniata lui operă dramatică... într'un act” pozând în victimă a directorilor de teatru. De-acum încolo s'a găsit formula: nu vor mai există autori fără talent, ci autori distinși de infama „persecuție literară”. Bucurați-vă nulițăți! Le vor găsi societăți pentru protecția voastră și destui oameni politici certaji amarnic cu literatura cari să vă arunce câte ceva în gură.

Oamenii de bine trebuie să se constituie însă într-o societate de „persecuție literară”, căci altfel riscăm să ne fugă vizitiul, croitorul, cismarul și să se ducă la Terasa Oteteșanu din București pentru a demonstra împotriva direcției teatrelor care le-a refuzat piesele.

O propunere. Într'un ziar din capitală, d-l Tzigara Samurçaș face propunerea să se înceapă o acțiune pentru luminarea strălănității asupra rostului și firii noastre ca neam. D-sa se revoltă împotriva unui francez care, publicând un studiu despre legendele bulgărești în „Revue bleue”, tipărește și o legendă în care se spune că Românul are cap de țigăn, iar țigănul cap de Român. Lucrul în sine nu e așa de supărător. Se știe doar că și noi avem destule glume rătăcioase la adresa vecinilor.

Propunerea d-lui Samurçaș însă e bine venită și de aceea voim s'o discutăm puțin.

D-sa face apel la diplomații noștri și-i roagă — indirect, bine înțeles — să înceapă o acțiune de lămurire a streinătății asupra noastră. Din partea aceasta, declarăm că n'avem nici o nădejde. D-l Samurçaș știe, mai bine decât noi, ce pot face diplomații.

Mai e vorba, în propunerea de care vorbim, de publicații în limbi străine și de conferinți ținute în centrele mari ale Europei. Foarte bine. Ne e teamă însă că oficialitatea noastră va însărcina cu aceste lucruri pe nechemăți. Cum d-na Smara se plimbă prin Italia cu miile de franci hărăzite de sentimentală dărnicie a unor miniștri, tot așa se vor plimbă și alte Smare masculine. Precum se dau sume foarte respectabile pentru felurite „Românii ilustrate”, tot așa se vor da și de acum încolo pentru publicații inutile.

Dacă Strindberg a scris în „Domnișoara Iulia” că dacă argatul nemernic care seduce pe această d-șoară s'ar duce în România, ar ajunge prinț, dacă în atâtea romane franceze se vede fixată câte o canalie „din România”, nu e fiindcă acești autori n'au avut noțiuni geografice, economice, financiare, geologice etc despre România, ci fiindcă au cunoscut pe odraslele degenerare ale neamului nostru cari sporesc la ticăloșiile vieții parisiene. Înainte de a impune strălănității o părere bună despre noi, trebuie să contribuim la așezarea unei vieți de muncă, de cinste și de credință într'un ideal aici acasă și atunci privirile străinilor se vor îndrepta asupra noastră. Propunerea însă e bună în ceea ce privește subvențierea unei reviste cum eră „Revue roumaine” a d-lui Virgil Arion. Această revistă fiindcă nu apără interesele vreunii puternic, sau nu făcea reclamă vreunii Vanitas, a trebuit să înceteze deși. Nr. 4 — cred — eră cules.

O astfel de publicație, condusă cu toată obiectivitatea posibilă, ar împiedeca pe atâția Claretie să mai scrie cărți cari jignesc cel mai elementar bun simț, cum e „La Roumanie intellectuelle contemporaine”, ar împiedeca pe „Das goldene Buch” să mai publice — ca acum câțiva ani — enormități despre Viața literară din România, pe Enciclopédie du XX-e siècle de sub direcția d-lui Mezieres dela Academia franceză — să mai tipărească articole de cea mai proastă informație.

O astfel de publicație, având în vedere binele obșteșc, mă îndoiesc că va fi întemeiată.

D-l Tzigara Samurçaș care cunoaște mai bine pe oamenii politici îmi va da dreptate. (Luciu.)

Slavii de sud. Monarhia habsburgică a început să pătmească de frigurile primejdiei Slavilor de sud. Această primejdie nu e nouă și nici nu e creată de vreo putere dușmană din afară, ci tot de înțelepciunea politică a Vienei. În 48 Croații lui Iellacici și Sârbii lui Stratimirovici au luptat pentru împăratul ca și Românii lui Iancu. Lipsa de prevedere politică a împiedecat pe Windischgraetz și pe Schwarzenberg să creleze un imperiu pe baze naționale, un imperiu al tuturor popoarelor, cu teritorii naționale autonome. Drept recunoștință pentru sângele vărsat pentru împăratul, popoarele au primit decorații și statul de jandarmi al lui Bach, iar mai târziu nenorocitul dualism. Slavii de sud din monarhie, ca și noi Românii, n'au putut și nu pot fi mulțumiți cu soarta lor. De când politica austriacă a anexat și Bosnia și Herțegovina s'a mărit și primejdia Slavilor de sud, cari

e firesc să-și îndrepte ochii spre pravoslavnică Rusie, ca să-și poată realiza idealurile naționale.

Ca să se vadă ce putere constituie Slavii de sud publicăm următoarele date statistice, împrumutate dintr'un articol al lui Karl Renner, publicat în revista „Der Kampf”.

Slavii de sud în cifre rotunde:

	In	și afară de	
	monarhie	monarhie	
I. Slovaci	1,400.000	—	
II. Sârbo-croați:			
a) Croați			
în Dalmația	500.000	—	
„ Istria	200.000	—	
„ Croația și Slavonia	1,750.000	—	
„ Bosnia și Herțegovina	400.000	—	
„ Ungaria	300.000	—	
	3,550.000	—	
b) Sârbi			
în Dalmația	100.000	—	
„ Croația și Slavonia	650.000	—	
„ Bosnia și Herțegovina	850.000	—	
„ Ungaria	500.000	—	
„ Montenegro	—	300.000	
„ Serbia	—	2.600.000	
„ Turcia	—	300.000	
	2.100.000	3.200.000	
Total	5,300.000		
c) Sârbi mahomedani			
în Bosnia	650.000	—	
„ Turcia	—	100.000	
Total	750.000		
III. Bulgari în Bulgaria	—	3,000.000	
„ Turcia	—	1,600.000	
Total	—	4,600.000	
Suma Totală	7,700.000	7,900.000	
		15,600.000	

Adecă dintre 15,600.000 de Slavi din Sud jumătate se găsesc în monarhia habsburgică. E deci foarte firesc, că atunci, când Slavii afară de monarhie caută să se unească, lărgindu-și teritoriile naționale și adunând între granițele aceluiaș stat pe toți conaționali, să se gândească și Slavii din monarhie la o unire, căutând să-și asigure puterea ce li se cuvine în cadrele monarhiei, prefăcând dualismul în trilateralism. Într'un caz de război între Rusia și Austro-Ungaria, facă oricine socoteala ce înseamnă cele 15 milioane și jumătate de Slavi sudici pentru monarhie. Austria se găsește în fața uneia dintre cele mai grele probleme, pe care nu o va mai putea rezolva cu învechitul „Divide et impera” și nici cu prietiniia Ungurilor, pe care o caută în vremea din urmă Viena.

§

Votul universal. „Sieb.-D. Tageblatt” publică o statistică a alegătorilor din comitatele locuite de Sași după noua lege electorală, în caz când se va vota neschimbată. Datele cari ne interesează și pe noi sunt următoarele:

Numărul total al alegătorilor	Sași	in %	Unguri	in %	Români	in %	
Comitatul Sibiu fără orașe							
până acum:	2776	1536	55.3	104	3.7	1131	40.7
în viitor:	10664	4856	45.5	285	2.3	5536	51.9
Orașul Sibiu							
până acum:	1889	1239	65.5	404	21.3	238	12.5
în viitor:	3285	2066	62.8	745	22.6	451	13.7
Orașul Sassebeș							
până acum:	582	252	43.2	62	10.6	265	45.5
în viitor:	773	317	41.0	101	13.0	352	45.5
Comitatul Brașov fără oraș							
până acum:	1564	1089	69.6	296	18.9	178	11.3
în viitor:	6508	3184	48.9	2168	33.3	1145	17.5
Orașul Brașov							
până acum:	2831	1153	40.7	1147	40.5	519	18.3
în viitor:	4584	1652	36.0	1984	43.2	909	19.8
Comitatul Târnava-mare fără orașe							
până acum:	2795	1902	68.0	393	14.0	498	17.8
în viitor:	13947	9309	66.7	1323	9.4	3291	23.0
Orașul Sighișoara							
până acum:	698	458	65.6	159	22.7	77	11.0
în viitor:	1186	743	62.6	306	25.8	128	10.7
Orașul Mediaș							
până acum:	377	262	69.4	65	17.2	47	12.4
în viitor:	730	469	64.2	153	20.9	99	13.5
Comitatul Bistrița-Năsăud fără Bistrița							
până acum:	2113	974	46.0	324	15.3	813	38.4
în viitor:	9852	3666	31.1	726	7.3	6045	61.3
Orașul Bistrița							
până acum:	894	553	61.0	242	27.0	98	10.9
în viitor:	1478	841	56.9	428	28.9	200	13.5
Comitatul Târnava-mică							
până acum:	2286	514	22.5	1180	51.6	591	25.9
în viitor:	7004	2826	40.4	2313	33.0	1854	26.5

Aceste date au fost primite de deputații sași pe cale particulară.

§

Martirii școlii secundare. În Rusia, nu în Ungaria, ceace vine cam tot aci. În Petersburg. Un elev al unei școlii secundare, maltrat în chip neomenesc de un așa numit profesor al lui, s'a sinucis. Acest caz revoltător a ridicat în picioare pe toți elevii dela celelalte școlii. La înmormântarea nenorocitului aproape că n'a lipsit nici un băiat și nici o fată de liceu. Au fost flori și plânsete. Dar, ce va să însemneze această demonstrație? Poliția rusească eră neliniștită. S'au întreprins cercetări după cunoscutul sistem, cu perchiții și arestări și cu bătăi, neapărat. Rezultatul lor a fost surprinzător. S'a găsit, că întreagă capitala rusească este legată, dela un liceu la altul, cu o ligă: „Liga martirilor școlii secundare”. Și ce făceau bieții elevi în cadrele acestei ligi? Ceteau cărți științifice și discutau pro-

bleme școlare, cari îi interesau pe ei și despre a căror existență nu puteau să afle nimic dela profesorii lor, ocupați mai mult cu mânuirea trestiei și cu schițarea pozelor cât mai încruntate. Prin urmare, pedagogie rusească: eliminări și alte pedepse.

Întreagă presa străină a protestat împotriva acestui amestec nechemat și primejdios al poliției în învățământ. Dacă trebuiau pedepsiți bieții elevi doritori de știință, atunci trebuiau pedepsiți de profesori și și de aceștia într-o măsură foarte mică cel mult pentru nota de ironie a ligii. Dar pedagogia rusească nu stă departe de mentalitatea poliției, întocmai cum cea ungurească de administrație. În Rusia fac operă de învățământ detectivii, în Ungaria solgăbirăii.

✽

Păcatul. Filozofii de ocazie ai foiletoanelor dela ziarele mondiale au subiect. O fată din apropierea Parisului a fost găsită moartă în Versailles, sub o stâncă. S'a constatat, că a murit de foame, deoarece nu eră nici o urmă de altă cauză a morții. S'a constatat apoi și faptul, că fata eră dintr'o familie bună, că a plecat prin Paris în alt oraș la niște rudeni și că în Paris, întâlnindu-se cu un tânăr ofițer, vechiu cunoscut și prieten al ei, a fost desonorată. Chiniută de această faptă, ea n'a mai îndrăznit să-și caute rudeniile, dar nici să se întoarcă acasă. A luat-o pe jos, fără nici o țintă, colindând din sat în sat, în jurul Parisului, vreo cinci săptămâni. Când i s'au isprăvit cei douăzeci de franci a ajuns în Versailles, a pus capul pe o piatră și... a murit.

Cine nu vede în această întâmplare o sguuitoare tragedie? E destul să-ți inchipuești și numai rătăcirea nenorocitei fete, desnădăjduită de păcatul ei. Dar cine și-ar putea inchipui, că părinții sunt de vină pentru moartea fetei? Așa ceva numai un așa zis „umanitar” foiletonist și filozof social își poate inchipui, zicând, că da, părinții sunt de vină, fiindcă... fiindcă au dat o creștere religioasă prea fanatică copilei lor.

Grozav!...

Orice om își dă doar seama, că mai bine a făcut fata că s'a dat morții. Dacă nu murea, ce se putea întâmpla cu ea? Cel mult ajungea și ea în rândul celorlalte, cari băjbăie pe străzile orașelor mari, păstrându-și vleața, dar omorându-și sufletul.

✽

Tolstoi și Rubinstein. Lilian Niechia, o irlandeză, fosta secretară a marelui compozist Rubinstein, își publică acum memoriile. Între multe altele scriitoarea povestește și următoarea întâmplare vrednică de însemnat.

Odată, cunoscând Rubinstein pe Tolstoi, l-a invitat la masă. Din vorbă în vorbă a ajuns conversația la Sonata Kreutzer. Nu înțeleg, a zis Rubinstein vădit nemulțumit, cum poate cineva să se amestece în muzică dacă nu se pricepe. D-ta, de pildă, ai dat titlul unei povestiri a d-tale „Sonata Kreutzer” fără să ai habar de bucată mea muzicală. Ea nu are nimic de a face cu tot ce spui d-ta în povestirea d-tale. — Tolstoi a ridicat nepăsător din umeri, răspunzând: mi-e indiferent. Această putea să fie și o ofensă pentru Rubinstein. Momentul eră penibil. Tolstoi a trecut însă repede la alte chestiuni, ceea ce nu l-a împiedecat

pe Rubinstein să-și spună verde părerea, după ce a plecat contele: „Scriitorii ăștia, de câte ori se amestecă în muzică, spun ori scriu prostii”.

O fi având dreptate compozitul gelos de muzica lui, față de Tolstoi, nu putem să știm. Fața de toți scriitorii, în general, fără îndoială, n'a avut însă dreptate. Nu mergem mai departe cu pildele decât la răposatul nostru Caragiale. El știa să vorbească adânc și frumos despre muzică, pe care o cunoștea foarte bine. A și scris odată o critică muzicală despre d-șoara Cella Delavrancea. Iar cei cari îl cunosc își aduc aminte, că maestrul putea să-ți fluiera partituri întregi din muzica clasică. „Sonata lui”, în special, eră dragostea lui. Vorbea adeseori despre ea și chiar în articolul de filozofie literară „Câteva păreri” o pomenește în mijlocul unor elogii entuziaste.

✽

Centenarul lui Gr. Alexandrescu. „Societatea scriitorilor români” va comemora centenarul marelui poet în 20 Ianuarie, ora 8^{1/2}, seara, în Palatul Ateneului din București. Programul serbărilor e următorul:

Partea I: Simfonie eroică, de Beethoven, executată de orchestra ministerului instrucțiunii publice, condusă de d-l Dinicu.

Partea II: Cuvânt festiv, de d-l C. Dissescu, ministrul instrucțiunii publice. Însemnătatea serbării, cuvântarea d-lui C. C. Arion, președintele de onoare al „Societății scriitorilor români”. Satira spiritului meu și Ucigașul fără voie, de Gr. Alexandrescu, spuse de d-l C. Nottara. Vieța lui Grig. Alexandrescu, mentor, cuvântarea d-lui G. Bogdan-Duica. Grig. Alexandrescu, cuvântarea d-lui Delavrancea.

Partea III: Grig. Alexandrescu, ca om politic și moralist, cuvântare de d-l Eug. Lovinescu. Ode, satire și fabule de ale lui Gr. Alexandrescu, spuse de scriitorii Cincinat Pavelescu și P. Locusteanu. Naționalismul lui Gr. Alexandrescu, disertație de d-l Ion Scurtu. Umanitarismul lui Grigorie Alexandrescu și poezia sa anul 1840, cuvântare de d-l Mihail Dragomirescu, președintele „S. S. R.”.

În sfârșit o activitate demnă de societatea scriitorilor români.

✽

Ion Maiorescu. La Craiova s'a desvilit bustul marelui naționalist Ion Maiorescu. Din acest prilej ziarele din România se ocupă de importanța culturală și politică a acestui mare Ardelean trecut în România. La Craiova a apărut și o lucrare despre vieța și activitatea lui Ion Maiorescu datorită d-lui V. Mihăilescu. Fotografia bustului desvilit în Craiova am publicat-o anul trecut, ca anexă la Nr. 5. Bustul e lucrat de sculptorul Iordănescu.

✽

Icoane sfinte. Domnul Flaviu C. Domșa din Blaj a tipărit în colorii două icoane sfinte foarte frumoase. Icoanele sunt compoziția sa proprie și reprezintă pe Isus și pe Maria. Sunt foarte potrivite ca să înlocuiască oribilele icoane străine din casele noastre țărănești. Se pot cumpăra dela d-l Domșa (profesor, Blaj) cu prețul de 4 cor. 30 fil. franco.

♦♦♦♦

Poșta redacției.

— Manuscrisele nu se înapoiază. —

O. Versurile în gen popular sunt draguțe. Le publicăm la acest loc:

Salcie cu frunza rară.

Salcie cu frunza rară,
Te-am păzit cinci luni și-o vară.
La umbra ta respirată,
Mi-am tors dragostea visată.

Acum văd că nu mai poți
Vraja viselor s'o porți.
Vântul crengile-ți îndoiaie
Și de frunză te despoaie.

Toată frunza care moare
E un vis care mă doare.
Toată frunza car' te lasă
E un dor, care m'apasă

Poate ne trimiteți și altele...

G. V. Lucifer. Regretăm foarte mult că nu putem trimite nici o vorbă de încurajare „arcașului mărunț al unui ideal rebel“.

.....

Bibliografie.

L. Domide, *Înșiră-te mângărite*, legendă de V. Alecsandri. Partea I. Compusă pentru soli, cor mixt și orchestră sau pian. Partitura de pian: 5 cor.

Dr. V. Loichița, *Patriarhul Ciril Lucăriș*. Caran: sebeș, 1912. Prețul: 50 bani.

Dr. Gustave le Bon, *Nașterea și moartea materiei*, trad. de Victor Anestin, „Biblioteca pentru toți“ Nr. 777. Prețul: 30 bani.

D. Furtună, *Firicele de iarbă*, povestiri și legende românești. „Biblioteca pentru toți“ Nr. 808. Prețul: 30 bani.

Dumitru Furtună, *Vremuri înțelepte*, povestiri și legende românești. „Din viața Poporului român“ XV. Edit. „Academiei Române“. București, 1913. Prețul: 1 leu.

Tudor Pamfilie, *Culegere de colinde, Căntece de stea, vicleime, sorcove și plugușoare*, întocmită pentru folosul tineretului. „Biblioteca pentru toți“ Nr. 734—735. Prețul: 30 bani.

N. Bălănescu, *Cultul energiei*. Giurgiu, 1913.

August Scriban, *Ortografia românească*. Edit. „Librăriei românești“. Iași, 1912. Prețul: 20 bani.

Dr. Ioan Urban, Jarnik, *Beția de cuvinte*. Bărlad, 1912.

Victor Tordășianu, *Al XXIV-lea raport general al comitetului central al „Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiiului“ pentru anul 1911*. Sibiu, 1912.

.....

Revista „Luceafărul“.

Revista „Luceafărul“ cu 1 Ianuarie 1913 intră în anul al XII-lea de existență. Ce a făcut revista „Luceafărul“ pentru cultura românească în cei unsprezece ani de existență credem că e de prisos să o mai spunem. Cei cari sunt în curent cu mișcarea noastră culturală, literară și artistică știu că „Luceafărul“ a stat în serviciul renașterii culturii naționale din ultimul deceniu, grupând în jurul ei pe cei mai de seamă scriitori dela noi și din România. Tinerii scriitori din Ardeal și-au făcut cariera literară în coloanele revistei „Luceafărul“. Numele lor e nedespărțit de această revistă, care, cași „Sămănătorul“ din România, înseamnă un popas nou în istoria literaturii românești. Revista „Luceafărul“ mai are meritul de a fi o revistă artistică și literară pentru familiile culte. Orice familie, care a vrut să aibă în casă o revistă de actualitate și frumoasă, a ținut să o aboneze. E cea mai răspândită revistă dela noi. Numărul abonaților trece peste trei mii.

Revista „Luceafărul“ publică articole, nuvele și, în fiecare an, câteun roman original. În 1913 va publica romanul „Arhangheli“ de I. Agârbiceanu. În acest roman se zugrăvește viața băeșilor din Munții-Apuseni.

Revista „Luceafărul“ mai publică adausuri artistice în colorii sau heliogravate și ilustrații în text. Apoi adausuri muzicale și distractive.

Condițiile de abonament:

Ediția simplă	Ediția de lux
În Austro-Ungaria:	În Austro-Ungaria:
1 an 20 cor., 6 luni 10 cor.	1 an 26 cor., 6 luni 13 cor.
Pentru preoți, învățători și studenți:	În România și străinătate:
1 an 16 cor., 6 luni 8 cor.	1 an 32 cor., 6 luni 16 cor.
În România și străinătate:	
1 an 26 cor., 6 luni 13 cor.	

Ediția de lux fiind tipărită pe hârtie cromo, ilustrațiile ies cu mult mai frumoase, încolo e identică cu ediția simplă, tipărită pe hârtie velină, anume aleasă pentru ilustrații.

Abonamentul se plătește înainte, la începutul fiecărui an.

Premiile revistei „Luceafărul“.

Revista „Luceafărul“ dă tuturor abonaților cari își achită abonamentul în cursul lunii Ianuarie 1913 cărți și reproduceri artistice în preț de 5 cor.

Între cărțile pe cari le trimite franco cetitorilor e și noua carte a d-lui Octavian Goga, *Insemnările unui trecător*, care se vinde cu 3 cor. Între reproducerile artistice sunt tablouri din pictura clasică și românească. Ceice nu achită abonamentul în cursul lunii Ianuarie 1913 nu au dreptul la aceste premii.

Rugăm pe toți binevoitorii culturii românești să răspândească „Luceafărul“.

Administrația revistei „Luceafărul“
Sibiu (Nagyszeben).

Biblioteca scriitorilor dela noi

apare sub auspiciile

„Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“

sub îngrijirea d-lui Oct. C. Tăslăuanu.

A apărut al
doilea volum:

Schițe și povestiri

de

Ion Agârbiceanu.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri ale talentatului scriitor din Ardeal, care zugrăvește în colori sugestive viața dela țară. Povestirile cuprinse în acest volum sunt selecționate din întreaga operă a lui Agârbiceanu, așa că ele dau o icoană a talentului viguros cu care e înzestrat scriitorul nostru.

Prețul unui volum: 2 Cor. (2 lei 50 bani).

Primul volum:

Amintiri

schিțe și novele

de

Alexandru Ciura

în care se zugrăvesc crâmpiele din viața de student, sbuciumări din lupta sufletelor desrădăcinate, cari s'au rupt de lângă vatra țărănească și s'au făcut cărturari, apoi scene din traiul patriarhal al băieșilor și moșilor din Munții-Apuseni și amintiri din plăpânda lui copilărie. E cel mai bun volum a talentatului scriitor Al. Ciura. Volumul e precedat de o recenziune critică scrisă de d-l Oct. C. Tăslăuanu și de portretul lui Ciura.

Prețul unui volum: Cor. 1.60.

Se găsesc de vânzare la toate librăriile.

☛ Din casa nici unui cărturar român dela noi să nu lipsească această Bibliotecă. ☚

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc

de

piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școalele, reuniunile de cântări și alte
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală ^{bune și solid}
^{lucrate}

10 ani garanță. ≡ Plătire în rate.

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Cisnădiei Nr. 7.

Colecțiile revistei „Luceafărul“.

Legătură elegantă în pânză.

Anul I, (1902)	epuizat
Anul II, (1903)	„
Anul III, (1904)	16 cor.
Anul IV, (1905)	epuizat
Anul V, (1906) Ed. simplă	16 „
Anul V, (1906) Ed. de lux	25 „
Anul VI, (1907) Ed. simplă	18 „
Anul VI, (1907) Ed. de lux	25 „
Anul VII, (1908) Ed. simplă	16 „
Anul VII, (1908) Ed. de lux	25 „
Anul VIII, (1909) Ed. simplă	16 „
Anul VIII, (1909) Ed. de lux	25 „
Anul IX, (1910) Ed. simplă	16 „
Anul IX, (1910) Ed. de lux	25 „
Anul X, (1911) Ed. simplă	16 „
Anul X, (1911) Ed. de lux	25 „
Anul XI, (1912) Ed. simplă	20 „

Toate colecțiile împreună ediția simplă
100 cor.; ediția de lux 150 cor.

Cel mai potrivit dar pentru copii!

Adelina Olteanu Maior:

Biblioteca Copiilor și a Tinerimii

cu numeroase ilustrațiuni.

Cuprinde: **basme și istorioare**
pentru copii, un număr bogat de
piese de teatru și povestiri pentru
tinerime.

Se află încă în vânzare: vol. II, III, IV,
la librăria Archidieceșană din Sibiu,
sau la Administr. revistei „Luceafărul“.

Prețul unui volum 1 coroață.

Ca administrația „Luceafărul“

se găsec de vânzare următoarele

TABLOURI

Lionardo da Vinci	Cina cea de tzină
„	Frumoasă Florentină
„	Monna Lisa
Raffael	Nunta Mariei cu Iosif
„	Mađona Sixtină
„	Frumoasă grădinăreasă
A. Dürer	Isus pe cruce
Jan Van Eyck	Altar.

Prețul fiecărui exemplar 20 bani
plus porto . . . . 10 bani.

**Cel ce comandă toate tablourile
le primesc franco cu 1.60 bani.**

Administrația

„LUCEAFĂRUL“
SIBIU (Nagyszeben).